

**Evropska komisija
protiv rasizma i netolerancije**

Izveštaj o Srbiji

Usvojen 14. decembra 2007. g.

Strasbourg, 29 april 2008

Radi dodatnih informacija o radu Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) i o drugim aktivnostima Saveta Evrope na ovom planu, molimo da se obratite:

Secretariat of ECRI
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Posetite naš veb-sajt: www.coe.int/ecri

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
INFORMATIVNI SAŽETAK	6
ODELJAK I: PREGLED SITUACIJE	7
MEĐUNARODNI PRAVNI INSTRUMENTI	7
USTAVNE ODREDBE I DRUGE OSNOVNE ODREDBE	7
- <i>Ustav</i>	7
- <i>Zakon o crkvama i verskim zajednicama</i>	9
- <i>Zakon o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama</i>	10
ODREDBE KRIVICNOG ZAKONA	11
ODREDBE GRADANSKOG I UPRAVNOG PRAVA.....	12
FUNKCIONISANJE SISTEMA PRAVOSUDA	13
SPECIJALIZOVANA TELA I DRUGE INSTITUCIJE.....	13
- <i>Kancelarija za ljudska i manjinska prava</i>	13
- <i>Zaštitnik građana (ombudsman)</i>	14
EDUKACIJA I PODIZANJE SVESTI	15
PRIJEM I POLOZAJ LICA BEZ DRZAVLJANSTVA	16
- <i>Zakoni o azilantima i izbeglicama</i>	16
OSETLJIVE GRUPE	17
- <i>Položaj Roma, Aškalija i Egipćana raseljenih unutar zemlje</i>	17
- <i>Albanska manjina</i>	17
- <i>Verske manjine</i>	18
ANTISEMITIZAM.....	19
MEDIJI	19
KLIMA MISLJENJA	20
PONASANJE ORGANA UNUTRASNJIH POSLOVA	20
PRACENJE SITUACIJE	22
KOSOVO.....	23
ODELJAK II: POSEBNA PITANJA	23
POLOZAJ ROMA	23
- <i>Identifikacione isprave</i>	23
- <i>Obrazovanje</i>	24
- <i>Zapošljavanje</i>	25
- <i>Stambena problematika</i>	25
- <i>Pristup zdravstvenoj zaštiti</i>	26
- <i>Ostala pitanja koja se tiču Roma</i>	26

SITUACIJA U AUTONOMNOJ POKRAJINI VOJVODINI.....	27
- <i>Ombudsman Autonomne pokrajine Vojvodine</i>	27
- <i>Položaj Roma u pokrajini</i>	28
- <i>Međuetničke tenzije u pokrajini</i>	29
BIBLIOGRAFIJA	31

Predgovor

Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) osnovana je od strane Saveta Evrope. Komisija je nezavisno telo za praćenje ljudskih prava koje je specijalizovano za pitanja u vezi s rasizmom i netolerancijom. Sastavljena je od nezavisnih i nepristrasnih članova koji se biraju na osnovu svog moralnog autoriteta i priznate stručnosti u domenu borbe protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije.

U okviru svog programa rada, koji je utemeljen, između ostalog, na pojedinačnom pristupu zemljama, ECRI analizira situaciju u pogledu rasizma i netolerancije u svakoj od država članica Saveta Evrope i pruža savete i predloge o tome kako pristupiti rešavanju uočenih problema.

Pojedinačnim pristupom zemljama obezbeđuje se ravnopravan tretman svih država članica Saveta Evrope. Rad se odvija u ciklusima od 4-5 godina i obuhvata 9-10 zemalja godišnje. Izveštaji koji se odnose na prvi ciklus kompletirani su krajem 1998, a oni koji se odnose na drugi ciklus krajem 2002. godine. Rad na izveštajima iz trećeg ciklusa počeo je januara 2003. Priprema prvog izveštaja o situaciji u Srbiji u pogledu rasizma i netolerancije odvija se u okviru trećeg ciklusa.

Radni postupci u izradi izveštaja obuhvataju analize dokumenata, posetu dotičnoj zemlji radi uspostavljanja kontakata, kao i poverljiv dijalog s predstavnicima domaćih vlasti.

Izveštaji Komisije nisu rezultat istraga ili usmenih iskaza svedoka. Oni predstavljaju analize zasnovane na obilju informacija prikupljenih iz mnoštva raznoraznih izvora. Istraživanje dokumenata se vrši na osnovu znatnog broja domaćih i međunarodnih pisanih izvora. Dolazak na lice mesta omogućava neposredne susrete sa (vladinim i nevladinim) zainteresovanim krugovima radi prikupljanja detaljnih informacija. U okviru procesa poverljivog dijaloga u kojem učestvuju, predstavnicima domaćih vlasti pruža se mogućnost da predlože, ukoliko to smatraju neophodnim, izmenu nacrtu izveštaja radi ispravke eventualnih materijalnih grešaka koje bi se mogle pojaviti u izveštaju. Po završetku dijaloga, predstavnici domaćih vlasti mogu zatražiti, ukoliko to žele, da se njihova gledišta prilože konačnom izveštaju Komisije.

ECRI je sačinila sledeći izveštaj na svoju punu odgovornost. Budući da se izveštaj odnosi na stanje zaključno sa 14. decembrom 2007, kasniji događaji nisu obuhvaćeni analizom koja sledi i stoga nisu uzeti u obzir u zaključcima i predlozima koje je ECRI iznela.

Informativni sažetak

Srbija je preduzela određeni broj mera u borbi protiv rasizma i netolerancije. Ona je potpisnica Konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i protokola br. 12 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, koja sadrži opštu klauzulu o nediskriminaciji. Godine 2006. Srbija je usvojila novi Ustav, kojim se uspostavljaju načela nediskriminacije i zaštite prava manjina i obezbeđuje da država podstiče razumevanje, priznavanje i poštovanje etničkih, kulturnih, jezičkih i verskih razlika. Godine 2006. Srbija je takođe donela novi Krivični zakonik, kojim se zabranjuju rasistički delikti i rasna diskriminacija. Ona je preduzela određeni broj mera da poboljša položaj Roma, naročito u oblasti pristupa zdravstvenoj zaštiti, koje počinju da daju rezultate. Godine 2004. imenovan je ombudsman u autonomnoj pokrajini Vojvodini, i on ima zamenika koji se bavi položajem nacionalnih i etničkih manjina u regionu. U junu 2007. izabran je nacionalni ombudsman (Zaštitnik građana), koji je narednog meseca zvanično preuzeo svoje dužnosti. Narodna skupština je 24. novembra 2007 donela Zakon o azilu, koji će stupiti na snagu 1. aprila 2008.

Potrebno je, međutim, preduzeti određeni broj drugih mera. Mada je izrađen nacrt zakona o diskriminaciji, Srbija još nije donela iscrpne odredbe protiv rasne diskriminacije u oblasti građanskog i upravnog prava. Zakon o crkvama i verskim zajednicama i njegova primena ne omogućavaju svim verskim zajednicama koje žive u Srbiji da u potpunosti uživaju svoje pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti ugrađeno u član 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Krivični zakonik se još uvek suviše retko primenjuje na izvršioce rasističkih delikata protiv nacionalnih ili etničkih manjina i verskih manjina ili antisemitskih delikata. Položaj Roma, Aškalija i Egipćana raseljenih unutar zemlje i dalje je nesiguran, i moraju se i dalje preduzimati koraci kako bi im se obezbedile, između ostalog, identifikacione isprave koje su im potrebne kako bi ostvarivali svoja prava kao što su pravo na stanovanje, obrazovanje i zaposlenje. Za korake koje vlasti preduzimaju da bi poboljšale opšti položaj Roma u nekoliko oblasti (pristup zdravstvenoj zaštiti, stanovanju, obrazovanju i zaposlenju) mora se obezbediti veća podrška u vidu ljudskih resursa i finansijskih sredstava. Potrebne su dugoročne mere kako bi se uspostavila klima uzajamnog poštovanja među različitim etničkim i verskim grupama, naročito onima koje žive u autonomnoj pokrajini Vojvodini.

U ovom izveštaju ECRI preporučuje srpskim vlastima da dopune Zakon o crkvama i verskim zajednicama kako bi ga više uskladili sa međunarodnim i evropskim standardima u toj oblasti. Ona takođe preporučuje srpskim vlastima da se pobrinu da počinioce rasističkih dela budu izvedeni pred lice pravde i da pravosuđu obezbede početnu i kontinuiranu obuku iz zakonodavstva u ovoj oblasti. ECRI preporučuje srpskim vlastima da obezbede Kancelariji za ljudska i manjinska prava kao i ombudsmanu ljudske resurse i finansijska sredstva koji su im potrebni za obavljanje njihovih zadataka. Kad je o antisemitizmu reč, ECRI preporučuje srpskim vlastima da se bore protiv te pojave u svim njenim oblicima. Ona im takođe preporučuje da usvoje pravni okvir za prikupljanje etničkih podataka u skladu s međunarodnim i evropskim standardima u ovoj oblasti, pogotovo kako bi mogle meriti delotvornost pojedinih mera preduzetih da bi se razrešili problemi s kojima se suočavaju Romi. ECRI poziva vlasti da preduzmu korake da liše slobode i kazne počinioce rasističkih dela i dela izvršenih protiv verskih manjina u autonomnoj pokrajini Vojvodina i da sprovedu kampanje promovisanja tolerancije u tom regionu.

ODELJAK I: PREGLED SITUACIJE

Međunarodni pravni instrumenti

1. Srbija je ratifikovala određeni broj međunarodnih pravnih instrumenata relevantnih za ECRI. Od 12. marta 2001. Srbija je potpisnica Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, i objavila je deklaraciju na osnovu člana 14. Konvencije kojom je priznala nadležnost Komiteta za ukidanje rasne diskriminacije da prima i ispituje pritužbe pojedinaca ili grupa pojedinaca. Od 12. marta 2001. Srbija je potpisnica Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Konvencije Uneska protiv diskriminacije u obrazovanju. Od 24. novembra 2000. Srbija je potpisnica Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 111 o diskriminaciji u pogledu zapošljavanja i zanimanja. Od 3. aprila 2004. ona je i potpisnica Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija o ljudskim pravima). ECRI pozdravlja činjenicu da je od 3. aprila 2004. Srbija potpisnica Protokola br. 12 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. Od 2001. Srbija je potpisnica Konvencije iz 1951. koja se odnosi na položaj izbeglica i Protokola uz nju iz 1967. godine.
2. Srbija je potpisnica Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina od 1. septembra 2001. i Evropske konvencije za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja od 3. marta 2004. Srpske vlasti su obavestile ECRI da će Revidirana evropska socijalna povelja, koja je bila potpisana 3. aprila 2005, biti ratifikovana pre isteka 2007. godine.
3. Srbija još nije ratifikovala sledeće instrumente: Konvenciju o učešću stranaca u javnom životu na lokalnom nivou, Evropsku konvenciju o nacionalnosti i Evropsku konvenciju o pravnom statusu radnika migranata. Srbija još nije ratifikovala Konvenciju o sajberkriminalu i njen dopunski protokol koji se odnosi na inkriminisanje dela rasističke i ksenofobne prirode počinjenih preko kompjuterskih sistema. Dana 11. novembra 2004. Srbija je potpisala Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica, ali je još nije ratifikovala.
4. ECRI podstiče Srbiju da ratifikuje Revidiranu evropsku socijalnu povelju što je pre moguće. Ona takođe preporučuje Srbiji da ratifikuje Konvenciju o učešću stranaca u javnom životu na lokalnom nivou, Evropsku konvenciju o nacionalnosti i Evropsku konvenciju o pravnom statusu radnika migranata.
5. ECRI preporučuje Srbiji da ratifikuje Konvenciju o sajberkriminalu i njen dopunski protokol koji se odnosi na inkriminisanje dela rasističke i ksenofobne prirode počinjenih preko kompjuterskih sistema, kao i Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica.

Ustavne odredbe i druge osnovne odredbe

- *Ustav*

6. Ustav Srbije, usvojen na referendumu 29. oktobra 2006, sadrži nekoliko odredaba kojima se uspostavljaju načela ravnopravnosti i nediskriminacije i štite prava nacionalnih manjina. Član 21. Ustava, kojim se propisuje da su svi jednaki pred zakonom, tako zabranjuje svaku neposrednu i posrednu diskriminaciju zasnovanu na, između ostalog, rasi, nacionalnom poreklu, religiji, kulturi ili jeziku. Njime se takođe propisuje da se nikakve pozitivne mere koje je uvela država da bi postigla punu ravnopravnost pojedinaca ili grupa pojedinaca koji se nalaze u bitno neravnopravnom položaju u odnosu na druge građane ne smatraju

diskriminacijom. Članom 22. uspostavlja se pravo svakoga na sudsku zaštitu kad god su mu povređena bilo koja njegova ljudska ili nacionalna manjinska prava. Članom 32. propisuje se da će svako ko ne govori ili razume zvanični jezik koji se koristi u sudovima imati pravo na besplatnu pomoć usmenog prevodioca. Članom 36. štiti se pravo na ravnopravnost pred sudovima i drugim državnim telima kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou. Članom 38. propisuje se pravo na državljanstvo pod uslovima propisanim zakonom.

7. Sloboda misli, savesti i veroispovesti, ugrađena je u član 43. Ustava. Članom 44. uspostavlja se načelo da je crkva odvojena od države i da su sve crkve i verske zajednice ravnopravne u organizovanju svoje unutrašnje strukture u pogledu pitanja koja se odnose na njihovo bogoslužjenje, u vršenju svojih obreda, u osnivanju i upravljanju verskim školama i socijalnim i dobrotvornim ustanovama. Njime se takođe propisuje da Ustavni sud može zabraniti versku zajednicu jedino ako se njenim aktivnostima krši pravo na život, pravo na duševno i telesno blagostanje, prava deteta, pravo na lični i porodični integritet, ako su u suprotnosti s javnim redom ili ako se podstiču versku, nacionalnu ili rasnu netoleranciju. Članom 46. štiti se pravo na slobodu misli i izražavanja. Ta prava se jedino mogu ograničiti, između ostalog, da bi se zaštitila prava drugih. Članom 48. propisuje se da će država podsticati razumevanje i priznavanje i poštovanje etničke, kulturne, jezičke i verske različitosti putem mera koje se sprovode u obrazovanju, kulturi i javnom informisanju. Članom 49. zabranjuje se podsticanje rasne, etničke ili verske mržnje, a članom 50, kojim se uspostavlja sloboda medija, propisuje se da sudovi mogu zabraniti širenje informacija kako bi se sprečilo podsticanje rasne, etničke ili verske mržnje, diskriminacije, neprijateljstva ili nasilja. Članom 57. uspostavlja se pravo na azil svakoga ko se osnovano boji proganjanja, između ostalog, zbog svoje rase, jezika, vere ili nacionalnog porekla.
8. Glava 3. Ustava (članovi 75-81) štiti prava nacionalnih manjina, uključujući pravo na nediskriminaciju (član 76) i na odgovarajuću zastupljenost u javnoj upravi, što se propisuje članom 77. Srpske vlasti su obavestile ECRI da se članom 77. 2) Ustava propisuje da će u pogledu zapošljavanja u državnim organima, javnim službama, telima autonomnih pokrajina i jedinicama lokalnih samouprava, biti uzeti u obzir etnički sastav stanovništva i odgovarajuća zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina. Članom 81. propisuje se da će u oblasti obrazovanja, kulture i informisanja država podsticati duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i da će preduzeti delotvorne mere da podstakne uzajamno poštovanje, razumevanje i saradnju među svim ljudima koji žive u Srbiji bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički i verski identitet. Vlasti su takođe obavestile ECRI da se članom 180. 4) Ustava zahteva da proporcionalna zastupljenost nacionalnih manjina u skupštinama bude obezbeđena, u skladu sa zakonom, u autonomnim pokrajinama i lokalnim samoupravama sa nacionalno mešovitim stanovništvom.
9. Mada pozdravlja gorepomenute odredbe Ustava, koje označavaju važan korak u borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u Srbiji, ECRI smatra da je član 1. podložan kritici. Tim članom, kojim se predviđa da je Republika Srbija država srpskog naroda i svih građana koji žive u njoj, posredno se pravi razlika između domaćeg stanovništva, naime Srba, i drugih državljana. U vezi s tim članom, srpske vlasti su navele da se Preambulom Ustava propisuje sledeće: „Polazeći od državne tradicije srpskog naroda i ravnopravnosti svih građana i etničkih zajednica u Srbiji, [...] građani Srbije donose Ustav [...]”. Vlasti su navele da smatraju da Ustav treba tumačiti u duhu Preambule.

10. ECRI preporučuje da srpske vlasti obezbede da nikakve pravne posledice štetne po nacionalne ili etničke grupe koje čine stanovništvo Srbije u praksi ne proizađu iz člana 1. Ustava.

- **Zakon o crkvama i verskim zajednicama**

11. Dana 27. aprila 2006. Srbija je donela Zakon o crkvama i verskim zajednicama. Ovaj zakon, o kojem su Savet Evrope, OEBS i razne međunarodne i nacionalne nevladine organizacije izrazile rezerve pre njegovog donošenja, izaziva određeni broj problema. Srpske vlasti su obavestile ECRI da je sedam takozvanih „tradicionalnih“ crkava i verskih zajednica, naime Srpska pravoslavna crkva, Grčka pravoslavna crkva, Reformistička (kalvinistička) crkva, Rimokatolička crkva, Reformisana (luteranska) hrišćanska crkva, judaizam i islam, registrovano u skladu sa ovim zakonom. Druge vere su takođe registrovane. To su vere koje su, prema srpskim vlastima, poznate u Evropi: adventisti, metodisti, baptisti, evangelisti, novi protestanti, mormoni i nazareni. Ovim zakonom propisuje se da svaka verska zajednica koja želi da se registruje mora da podnese zahtev Ministarstvu vera tako što će da podnese potpise najmanje 0,001% stanovništva Srbije prema poslednjem popisu stanovništva, kao i svoje statute, u kojima moraju biti izložene osnovne postavke njenog verskog učenja i njenih aktivnosti. Prema poslednjem popisu stanovništva, sprovedenom 2002, Srbija ima približno 7.500.00 stanovnika¹, što znači da svega 75 potpisa treba da bude dovoljno. Međutim, nevladine organizacije su obavestile ECRI da zajednice s manje od 100 članova ne mogu da se registruju. Vlasti su potvrdile tu informaciju i objasnile da popis stanovništva iz 2002. nije uzeo u obzir Kosovo i da, imajući u vidu rezultate popisa stanovništva i procenjeno stanovništvo Kosova, Srbija ima 10.000.000 stanovnika, a 0,001% od tog broja iznosi 100.
12. Kao što je gore navedeno, kao posledica donošenja ovog zakona, registrovane su takozvane „tradicionalne“ religije, dok druge verske zajednice koje u Srbiji postoje već nekoliko godina nisu registrovane i morale su ponovo da podnesu zahtev za registraciju. S tim u vezi, ECRI sa zabrinutošću primećuje da postoji nekoliko konzistentnih izveštaja o proizvoljnim odbijanjima da se registruju određene zajednice. Mada su srpske vlasti tvrdile da nijedna verska zajednica nije obavezna da se registruje, one koje se ne registruju nemaju rešen pravni status i stoga ne mogu da se bave određenim aktivnostima niti da uživaju prava koja proističu iz rešenog pravnog statusa. One ne mogu, na primer, da otvore račun u banci, poseduju, kupuju ili prodaju nepokretnu imovinu ili objavljuju vlastitu literaturu. U vezi s registracijom verskih organizacija, srpske vlasti su obavestile ECRI da se Zakonom o crkvama i verskim zajednicama daje izbor verskim zajednicama da se ponovo registruju ili obavljaju svoje aktivnosti na osnovu svog prethodnog pravnog statusa i prava koja obezbeđuje Ustav. Vlasti smatraju da se ovim zakonom ne poništavaju status i prava koje je verskim zajednicama dalo prethodno zakonodavstvo u ovoj oblasti. Nisu, međutim, date informacije o načinu na koji ovaj sistem funkcioniše u praksi i o verskim organizacijama registrovanim u tom okviru.
13. Jehovini svedoci su pokrenuli postupak pred Vrhovnim sudom Srbije zato što ni 60 dana nakon što su Ministarstvu vera podneli zahtev za registraciju ništa nije preduzeto po tom pitanju. Članom 20. Zakona o crkvama i verskim zajednicama propisuje se da ako ministarstvo ne donese odluku u roku od 60 dana (u skladu sa članom 1. Zakona), smatraće se da je zahtev za registracijom odobren. Ipak, ova organizacija do današnjeg dana nije registrovana. Član 19. takođe predstavlja problem jer se njime propisuje da se nijedna verska zajednica ne može registrovati ako je njeno ime potpuno ili delimično slično imenu neke druge verske zajednice. Određeni broj verskih zajednica sa sličnim imenima bio bi zato

¹ V. „Praćenje situacije” ispod.

obavezan ili da se ujedine ili da promene svoja imena kako bi mogle da se registruju.

14. ECRI je obavještena da je Baptistička unija Srbije pokrenula postupak pred Ustavnim sudom sa obrazloženjem da je Zakon o crkvama i verskim zajednicama neustavan. Kao što je gore navedeno, Ustavom su obuhvaćene odredbe kojima se uspostavljaju verska ravnopravnost i nediskriminacija (članovi 21, 44. i 48). Članom 194. Ustava takođe se propisuje da svi zakoni i drugi opšti akti doneseni u Srbiji moraju biti u skladu sa Ustavom.
15. Mada su neke od preporuka koje su dali Savet Evrope i OEBS pre nego što je donet Zakon o crkvama i verskim zajednicama uzete u obzir, ove dve organizacije izrazile su zabrinutost u zajedničkom saopštenju od 25. aprila 2006. u vezi sa određenim odredbama za koje se ispostavilo da nisu saglasne sa standardima koje su ove organizacije uspostavile, naročito sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Ove organizacije su zato primetile da zakon nije na najbolji način doprineo ostvarenju opredeljenja Srbije da podstiče slobodu veroispovesti i uverenja niti pozitivnim odnosima i saradnji među verskim zajednicama u zemlji. S tim u vezi, nevladine organizacije obavestile su ECRI da se verske manjine trenutno suočavaju sa negativnom klimom i da se njihovi pripadnici često napadaju, a njihova mesta molitve oštećuju.²
16. ECRI poziva srpske vlasti da dopune Zakon o crkvama i verskim zajednicama kako bi ga potpuno uskladile s međunarodnim i evropskim standardima prava na slobodu misli, savesti i veroispovesti. S tim u vezi, ona snažno preporučuje da srpske vlasti uvažavaju, između ostalog, primedbe međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija koje nisu uzete u obzir u vreme kada je ovaj zakon donet. U međuvremenu, ona im snažno preporučuje da izbegavaju proizvoljnu primenu ovog zakona.

- ***Zakon o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama***

17. ECRI pozdravlja donošenje Zakona o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama iz 2006. g. Ovim zakonom se propisuje vraćanje imovine koju im je država oduzela posle 1945. Njime se propisuje da im se izdaju vlasnički listovi ili, ako se to pokaže nemoguće, da im se da neki drugi oblik nadoknade (npr. finansijske). Te zajednice imaju rok do 30. septembra 2008. da Odeljenju za denacionalizaciju podnesu zahtev za vraćanjem imovine. Vlasti su obavestile ECRI da će ova agencija vratiti imovinu svim crkvama i verskim zajednicama koje mogu dokazati da im je imovina bila konfiskovana. One su takođe obavestile ECRI da će imovina konfiskovana verskim grupama biti vraćena tim grupama bez obzira na period kad je donet zakon ili drugi propis prema kome je verska organizacija stekla svoj pravni status. Međutim, onima koje nisu registrovane prema gorepomenutom Zakonu o crkvama i verskim zajednicama njihova imovina, po svemu sudeći, neće moći da bude vraćena. Njihova situacija se dodatno komplikuje zato što ne mogu da se registruju na druge načine, npr. kao udruženja građana. Takvo njihovo registrovanje bi, štaviše, bilo u neskladu s načelom ravnopravnosti religija sadržanom, kao što je gore navedeno, u Ustavu. Položaj jevrejske zajednice, čiji je najveći deo imovine konfiskovan pre 1945, tokom Drugog svetskog rata, takođe je nejasan. Izgleda da su predstavnici ove zajednice primili uveravanja vlasti da će im imovina konfiskovana u tom periodu

² Radi dodatnih informacija o ovom pitanju, v. „Osetljive grupe” ispod.

biti vraćena. Međutim, ECRI nema nikakvih informacija o modalitetima za takvo vraćanje imovine.³

18. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da obezbede da sve verske zajednice uživaju pravo na vraćanje svoje nacionalizovane imovine bez ikakve razlike i bez obzira na datum kada su lišene svoje imovine.

Odredbe krivičnog zakona

19. ECRI pozdravlja činjenicu da je Srbija 2006. donela novi Krivični zakonik, koji sadrži nekoliko odredaba kojima se zabranjuju rasistički delikti i rasna diskriminacija. Članom 128. Zakonika zabranjuje se svako kršenje prava drugih, između ostalog, po osnovu nacionalnog ili etničkog porekla, rase, veroispovesti ili jezika. Članom 129. zabranjuje se kršenje prava građana da koriste svoj maternji jezik ili pismo u svojim odnosima s javnim vlastima. Članom 130. kažnjava se svako ko druge sprečava da izražavaju svoj nacionalni ili etnički identitet ili kulturu ili ko druge prisiljava da se o njima izjašnjavaju. Članom 131. zabranjuje se svako kršenje slobode veroispovesti. Članom 174. zabranjuje se licima da ismejavaju naciju ili nacionalnu ili etničku grupu koja živi u Srbiji. Članom 317. zabranjuje se podstrekivanje nacionalne, rasne ili verske mržnje i netrpeljivosti. Članom 387. zabranjuje se diskriminacija, između ostalog, po osnovu rase, boje kože ili nacionalnog ili etničkog porekla. Tim članom takođe se zabranjuje proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog opredeljenja za podsticanje ravnopravnosti među narodima i zabranjuje se širenje ideja o rasnoj superiornosti, netrpeljivosti, kao i podsticanje rasne diskriminacije. Krivični zakonik takođe predviđa da rasistički motivi krivičnog dela mogu biti uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost prilikom izricanja kazne. Vlasti su obavestile ECRI da se neki rasistički motivisani delikti takođe mogu goniti kao prekršaji.
20. Srpski sudovi su izrekli određeni broj presuda u slučajevima rasne diskriminacije i rasizma kojima počinje da se uspostavlja izvesna sudska praksa u ovoj oblasti. U 2004. godini Vrhovni sud je potvrdio presudu protiv vlasnika plivačkog bazena koji četvorici Roma nije dozvolio pristup bazenu. U julu 2006. Beogradski okružni sud takođe je potvrdio prvostepenu presudu kojom se srpskoj državi nalaže da plati 485.000 dinara (6.356 evra) Romu koji je bio žrtva policijskog maltretiranja koje je imalo rasističke motive. Međutim, odredbe Krivičnog zakonika kojima se zabranjuju rasistički delikti i rasna diskriminacija i dalje se suviše retko primenjuju. Na primer, nijedan od dvadesetak slučajeva antisemitizma iznetih pred sudove nisu se završili osuđujućom presudom. ECRI takođe uočava izvesnu nesklonost policije da sprovodi istrage⁴ i organa tužilaštva da pokreće postupke uprkos mnogobrojnim rasističkim napadima na nacionalne ili etničke manjine i verske manjine poslednjih godina.⁵ Najveći broj postupaka pred sudovima zbog rasističkih akata ili akata rasističke diskriminacije pokrenule su nevladine organizacije kao građanske strane zato što organi tužilaštva često ne preduzimaju nikakve korake. Nevladine organizacije su objasnile ECRI, međutim, da mogu pokrenuti pravne postupke samo ako zastupaju konkretnu žrtvu. One to zato ne mogu da čine na sopstvenu inicijativu. One takođe žale zbog činjenice da mali broj postupaka pokrenutih pred sudovima protiv lica osumnjičenih da su počinila rasističke ili antisemitske delikte doprinosi stvaranju određenog osećanja da je moguće proći nekažnjeno. Srpske vlasti su ECRI snabdele statističkim podacima prikupljenim o rasističkim krivičnim delima u 2006. i prva tri meseca 2007. godine. Prema toj statistici, u 2006. pokrenuta su 93 krivična postupka prvenstveno zbog podstrekivanja nacionalne ili verske mržnje i podsticanja verske netrpeljivosti ili mržnje i zbog razaranja ili uništavanja tuđe imovine.

³ Radi dodatnih informacija o položaju jevrejske zajednice, v. „Antisemitizam“ ispod.

⁴ Radi dodatnih informacija o policiji, v. „Ponašanje organa unutrašnjih poslova“ ispod.

⁵ Radi dodatnih informacija, v. „Osetljive grupe“ i „Posebna pitanja“ ispod.

Četrdeset pet krivičnih dela je razrešeno, 33 lica je privedeno, a devetoro njih je lišeno slobode. Međutim, ECRI nema informacija o presudama izrečenima onima koji su proglašeni krivim.

21. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da obezbede da počinioci rasističkih i antisemitskih delikata budu izvedeni pred lice pravde kako bi se u ovoj oblasti borilo protiv svakog nekažnjavanja. Kad je reč o ulozi nevladinih organizacija u ovom procesu, ECRI skreće pažnju srpskim vlastima na stav 25. svoje Preporuke o opštoj politici br. 7 u kojoj se ona zalaže da organizacije kao što su udruženja, sindikati i druga pravna lica koja, prema domaćem zakonodavstvu, imaju legitiman interes u borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije, imaju pravo da pokreću građanske parnice, intervenišu u upravnim sporovima i podnose krivične pritužbe čak i ako se ne pominje konkretna žrtva.

Odredbe građanskog i upravnog prava

22. Ne postoji jedan jedinstven zakon u Srbiji kojim se zabranjuje rasna diskriminacija u oblastima kao što su obrazovanje, zapošljavanje ili pristup javnim mestima. Postoji dvadesetak tekstova, uključujući i zakone, kojima se pokrivaju ta pitanja. Na primer, članovima 8. i 12. Zakona o radu zabranjuje se diskriminacija u pristupu zaposlenju i na radnom mestu. Međutim, izgleda da se ovim zakonom ne zabranjuje rasističko uznemiravanje na radnom mestu. Članom 218. Zakona o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti propisuje se nadoknada u slučaju diskriminacije, između ostalog, sa rasističkim motivima.
23. Imajući u vidu postojeće praznine u srpskom zakonodavstvu, ECRI sa zadovoljstvom primećuje da je nedavno izrađen nacrt zakona protiv diskriminacije. ECRI nije bila u stanju da ga detaljno analizira, ali primećuje da sadrži definicije neposredne i posredne diskriminacije, da se njime propisuje osnivanje komisije za zaštitu ravnopravnosti i da se utvrđuju sastav i metodi rada ovog tela.
24. ECRI preporučuje srpskim vlastima da nadahnuće nađu u smernicama uspostavljenim u njenoj Preporuci o opštoj politici br. 7 o domaćem zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije kako bi što pre finalizovale i donele iscrpne i precizne zakone kojima se zabranjuje rasna diskriminacija time što će obezbediti da budu pokrivene oblasti kao što su obrazovanje, pristup stanovanju, javnim službama i javnim mestima kao i ugovorni odnosi među pojedincima. ECRI skreće pažnju srpskim vlastima na odeljke Preporuke o opštoj politici br. 7 koji se bave odredbama građanskog i upravnog prava.

Funkcionisanje sistema pravosuđa

25. Kao što je gore navedeno⁶, imajući u vidu da mali broj slučajeva rasizma i rasne diskriminacije zbog kojih je pokrenut postupak pred sudovima za posledicu ima osuđujuće presude, pravosuđe mora temeljitije da se upozna s tim problemima. ECRI je obavještena da sudije ne dobijaju formalnu obuku pre nego što stupe na dužnost. Međutim, poslednjih godina preduzeti su određeni koraci kako bi im se obezbedila obuka u oblasti ljudskih prava i Evropske konvencije o ljudskim pravima. Nevladine organizacije smatraju da je program sproveden od 2005. do 2007, tokom kojeg je dvadeset pravnih stručnjaka obučavalo druge o ovoj konvenciji, predstavljao uspeh. Godine 2002. osnovan je Pravosudni centar za obuku i stručno usavršavanje. Od tada on je za oko 2000 sudija obezbedio obuku u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i drugim međunarodnim instrumentima koji se bave zaštitom ljudskih prava, uz pomoć, između ostalih, Saveta Evrope i nekoliko nevladinih organizacija. Nevladine organizacije su obavestile ECRI da je manje tužilaca učestvovalo u ovim kursevima. One, međutim, smatraju da tužiocima moraju da imaju više znanja o problematici ljudskih prava. ECRI je takođe obavještena da za sada ima malo sudija manjinskog porekla i da, po svemu sudeći, nisu preduzeti nikakvi koraci da se angažuje veći broj takvih sudija.
26. ECRI preporučuje da srpske vlasti obezbede da celokupni pravosudni sistem dobije početnu i kontinuiranu obuku iz problematike rasizma i rasne diskriminacije. Ona takođe preporučuje da srpske vlasti podstiču veću različitost u pravosuđu time što će preduzeti korake da obezbede zapošljavanje lica sa nacionalno ili etnički manjinskim poreklom.

Specijalizovana tela i druge institucije

- **Kancelarija za ljudska i manjinska prava**

27. Posle raspada Republike Srbije i Crne Gore, u junu 2006. osnovana je Kancelarija za ljudska i manjinska prava (Kancelarija) kako bi zamenila ministarstvo koje je ranije bilo nadležno za ta pitanja. Odluka da se sačuva državno telo odgovorno za ljudska i manjinska prava ukazuje da je srpska država opredeljena da se i dalje bavi ovim pitanjima. Kancelarija je obavestila ECRI da obavlja tehničke zadatke koji se odnose, između ostalog, na zaštitu i podržavanje ljudskih i manjinskih prava, na učestvovanje u pripremanju zakona o ovoj materiji, na praćenje usklađenosti ovih zakona s međunarodnim standardima, na položaj manjina i ostvarivanje njihovih prava. Kancelarija ima odseke i odeljenja koji se bave manjinama, uključujući odsek koji je konkretno odgovoran za pitanja Roma.⁷ Srpske vlasti su obavestile ECRI da ova Kancelarija predstavlja posebnu službu u sklopu vlade. Bolja saradnja između Kancelarije i nevladinih organizacija ipak bi pomogla da Kancelarija bude efikasnija. Mada su vlasti obezbedile spisak njenih zadataka, izgleda da su potrebna i pojašnjenja u vezi s njenim pravnim ovlašćenjima, a nevladine organizacije žale zbog činjenice da javnost malo zna o položaju Kancelarije i njenim kapacitetima i da ovo telo nema uvek pozitivan stav prema njima. S tim u vezi, Specijalni predstavnik Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za položaj branilaca ljudskih prava primetio je, posle posete Srbiji septembra 2007, da Kancelarija, po svemu sudeći, nema potrebna ovlašćenja i sredstva kako bi igrala vodeću ulogu u zaštiti ljudskih prava i podržavala rad nevladinih organizacija i civilnog društva u ovoj oblasti. Specijalni predstavnik je takođe izrazio zabrinutost zbog neprijateljstva na koje nailaze borci za ljudska prava kod određenih državnih tela, što je izgleda povezano s njihovim

⁶ V. „Odredbe krivičnog zakona“ iznad.

⁷ V. „Posebna pitanja“ ispod

radom na tranzicionoj pravdi i manjinskim pravima.⁸ Specijalni predstavnik stoga preporučuje da srpske vlasti preduzmu praktične korake kako bi, između ostalog, dali političko priznanje i legitimitet braniocima ljudskih prava i njihovom radu i da institucionalizuju proces saradnje i dogovaranja s njima.

28. ECRI preporučuje srpskim vlastima da razjasne položaj Kancelarije za ljudska i manjinska prava i da povećaju njen kapacitet da obavlja svoje zadatke tako što će joj dati potrebne ljudske i finansijske resurse za te potrebe. Ona im takođe preporučuje da podstiču veću saradnju između Kancelarije i nevladinih organizacija i civilnog društva u zaštiti ljudskih prava uopšte, a posebno u zaštiti manjinskih prava i u borbi protiv rasne diskriminacije, uvažavajući, između ostalog, preporuke o ovom pitanju koje je dao Specijalni predstavnik Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za položaj branilaca ljudskih prava.

- **Zaštitnik građana (ombudsman)**

29. ECRI pozdravlja donošenje Zakona o zaštitniku građana (ombudsmanu) do koga je došlo 2005. g. Ovim zakonom propisuje se da ombudsmana bira skupština. Njime se propisuje da on ima zadatak da štiti sve pojedince i pravne subjekte, bilo da su oni državljani Srbije ili nisu, ispred svih tela koja pružaju javne usluge i onih na koja su ta tela prenela svoja ovlašćenja. Ombudsman takođe ima ovlašćenje da pokreće disciplinske postupke protiv državnih službenika i da pokreće postupke pred sudom. On tako može ili da odgovara na pritužbe ili da se bavi slučajevima na sopstvenu inicijativu. Ljudi mogu ombudsmanu da podnesu predstavku verbalno ili u pisanom obliku, a on je naznačio da namerava da obavlja posete na terenu kako bi se sreo sa podnosiocima predstavki. On ima ovlašćenje da predlaže nove zakone, kao i amandmane na postojeće zakone. Zakonom o zaštitniku građana propisuje se da će on da otvara kancelarije i u drugim mestima, a ne samo u Beogradu. Štaviše, Zakonom o lokalnoj samoupravi propisuje se postojanje ombudsmana i na opštinskom i pokrajinskom nivou. Autonomna pokrajina Vojvodina⁹, na primer, ima jednog ombudsmana, kao i 10 drugih opština grada Beograda. Ombudsman je obavestio ECRI da smatra da je korisnije da sarađuje sa svojim kolegama koji rade na lokalnom nivou i da je već postigao dogovor sa ombudsmanom Vojvodine, kao i sa ombudsmanima drugih opština, uključujući i Beograd, o tom pitanju.
30. Zakonom o zaštitniku građana iz 2005. propisuje se da se on imenuje šest meseci posle stupanja Zakona na snagu. On, međutim, nije imenovan do jula 2007. i još uvek nema vlastite prostorije. Ombudsman takođe još nije zaposlio sve svoje osoblje. On je obavestio ECRI da njegova kancelarija ima 63 službenika i četiri zamenika. Na novinskoj konferenciji na kojoj je objasnio svoju strategiju, ombudsman je rekao da će jedan od njegovih prioriteta biti borba protiv diskriminacije i obezbeđivanje ravnopravnog pristupa toj instituciji za sve građane. Vlasti su obavestile ECRI da se očekuje da njegova četiri zamenika izabere Skupština početkom 2008. g. i da će oni biti specijalizovani za pitanja koja se tiču nacionalnih manjina. Ombudsman je obavestio ECRI da će borba protiv diskriminacije takođe biti deo njihovih zadataka.

⁸ <http://www.unhchr.ch/hurricane/hurricane.nsf/view01/D55AC665B10958A9C1257361>.

⁹ Radi dodatnih informacija o ombudsmanu u Autonomnoj pokrajini Vojvodini, v. „Posebna pitanja“ ispod.

31. ECRI preporučuje srpskim vlastima da obezbede da kancelarija ombudsmana bude operativna što je pre moguće tako što će joj obezbediti potrebna sredstva kao i njene vlastite prostorije i time što će obezbediti da njegovi zamenici budu što pre izabrani. ECRI takođe preporučuje srpskim vlastima da obezbede da ombudsman ima dovoljne resurse kako bi se bavio pitanjima koja se tiču rasne diskriminacije i prava nacionalnih i etničkih manjina kako bi mu omogućile da bude prisutan na lokalnom nivou i da sarađuje s regionalnim ombudsmanima.

Edukacija i podizanje svesti

32. ECRI sa zanimanjem primećuje da Zakon o osnovama obrazovanja i vaspitanja donesen 2003. i dopunjen 2004. g. uključuje odredbe koje se tiču borbe protiv rasizma i rasne diskriminacije. Ovim zakonom se propisuje da ciljevi obrazovanja obuhvataju razvijanje tolerancije i uzajamnog poštovanja prava i sloboda, kao i učenje veština za razvoj tolerantnog društva. Njime se takođe uspostavlja pravo na obrazovanje bez diskriminacije zasnovane na, između ostalog, rasi, veroispovesti i nacionalnom ili etničkom poreklu, a od nastavnika se zahteva da se pridržavaju njegovih opštih ciljeva, pri čemu za nepridržavanje slede kazne. Srpske vlasti su obavestile ECRI da se od lica koja se trenutno obučavaju zahteva, između ostalog, da polože ispit iz ovog zakona, a da se član koji se odnosi na opšte ciljeve razdeljuje na stručnim sastancima nastavnika. ECRI pozdravlja odluku da se budući nastavnici obučavaju iz odredaba ovog zakona. Međutim, takva obuka je potrebna za celokupno nastavničko osoblje imajući u vidu, između ostalog, probleme s kojima se, na primer, susreću romska deca u školskom sistemu.¹⁰
33. ECRI preporučuje srpskim vlastima da svim nastavnicima obezbede početnu i kontinuiranu obuku iz odredaba Zakona o osnovama obrazovanja i vaspitanja, kao i iz pitanja koja se tiču borbe protiv rasizma i rasne diskriminacije. S tim u vezi, on želi da im skrene pažnju na svoju Preporuku o opštoj politici br. 10 o borbi protiv rasizma i rasne diskriminacije u školskom obrazovanju i kroz školsko obrazovanje.
34. Propisom donetim 2001. predviđa se da učenici viših razreda srednje škole kao i učenici od prvog do šestog razreda pohađaju obavezan predmet ili iz religije ili iz građanskog vaspitanja. Srpske vlasti su objasnile ECRI da građansko vaspitanje obuhvata sledeća pitanja: 1. toleranciju u raspravama; 2. edukaciju o tome kako miroljubivo razrešavati probleme; 3. prava uključena u Konvenciju o pravima deteta; i 4. različite oblike komunikacije. U srednjim školama, učenici takođe uče o Konvenciji o pravima deteta, mehanizmima za zaštitu ljudskih prava, kao i o aktivnostima nevladinih organizacija. S tim u vezi, vlasti su navele da planiraju da preduzmu korake kako bi obezbedile temeljitiju obuku nastavnika. One su navele da je predmet religija poprimio formu veronauke za sedam „tradicionalnih“ religija.¹¹ Takođe su objasnile da se uči i verska tolerancija. Približno isti broj dece odabrao je veronauku koliko i građansko vaspitanje. Međutim, mada su vlasti obavestile ECRI da drugi predmeti, poput istorije, takođe obuhvataju elemente obrazovanja o ljudskim pravima, učenici koji se opredele za veronauku nemaju časove iz građanskog vaspitanja. Srpske vlasti su takođe obavestile ECRI da se u osnovnim i srednjim školama nastava bavi i pitanjima koja se, između ostalog, odnose na antisemitizam i holokaust.
35. ECRI preporučuje srpskim vlastima da obezbede da svi učenici imaju predmet građanskog vaspitanja. S tim u vezi, ECRI im skreće pažnju na 2. poglavlje, stav 2 a) svoje Preporuke o opštoj politici br. 10, u kojoj ona preporučuje da

¹⁰ Radi dodatnih informacija o ovom pitanju, v. „Posebna pitanja“ ispod.

¹¹ V. „Ustavne odredbe i druge osnovne odredbe“ iznad.

obrazovanje o ljudskim pravima bude sastavni deo školskog programa na svim nivoima i u svim disciplinama.

Prijem i položaj lica bez državljanstva

- Zakoni o azilantima i izbeglicama

36. Kao što je ranije navedeno, od 1951. Srbija je potpisnica Konvencije iz 1951. koja se odnosi na položaj izbeglica i Protokola uz nju iz 1967. godine. Međutim, pravni okvir za azilante i izbeglice regulisan je Zakonom o kretanju i boravku stranaca iz 1980, koji se smatra zastarelim i neprimenljivim, i Zakonom o izbeglicama iz 1992, koji priznaje samo izbeglice iz zemalja bivše Jugoslavije. S obzirom na ovaj pravni vakuum, ECRI pozdravlja donošenje Zakona o azilu 24. novembra 2007. Međutim, ona se nada da se novim zakonom poništava zakon iz 1992, tako da se ne stvaraju dve različite kategorije izbeglica. ECRI se takođe nada da su vlasti sastavile ovaj zakon u saradnji s nevladinim organizacijama i drugim subjektima civilnog društva specijalizovanim za ova pitanja.
37. Trenutno je Kancelarija Visokog komesarijata za izbeglice (UNHCR) odgovorna za razmatranje zahteva za azil prema sporazumu sa srpskim vlastima. Prema statistici UNHCR-a, ta organizacija je primila 44 zahteva za azil u 2006, od kojih su više od polovine podneli Iračani, dok su ostali podnosioci zahteva za azil bili iz zemalja kao što su Egipt, Moldavija, Indija i Gana. Potrebno je najviše oko mesec dana da bi se razmotrio zahtev za azil. Nakon što se zahtev prihvati, u većini slučajeva UNHCR traži zemlju za preseljenje, što u proseku traje šest meseci. Pošto u vreme kada je ovo pisano nije bilo pravnog okvira za davanje prava izbeglicama koja bi im omogućila da se integrišu u srpsko društvo, oni ne mogu da rade i imaju pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju za svoju decu na osnovu sporazuma postignutih između UNHCR-a i odgovarajućih vlasti. UNHCR takođe iznajmljuje stambenu zgradu u kojoj su smešteni azilanti i izbeglice dok se ne okonča postupak vezan za njihov status ili dok se ne postigne njihovo preseljenje u treću zemlju.
38. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da obezbede da Zakon o azilu ne proizvodi različite kategorije izbeglica. Ona takođe preporučuje da srpske vlasti obezbede da ovaj zakon bude usaglašen s međunarodnim obavezama i članom 57. Ustava, koji se odnosi na pravo na azil.
39. UNHCR je otvorio kancelariju na beogradskom aerodromu i organizovao obuku za pograničnu policiju kako bi se tražioci azila usmeravali u tu organizaciju. S tim u vezi, lica koja dođu na granicu bez identifikacionih isprava ponekad se pritvaraju u krilu zatvora za maloletne delinkvente. UNHCR ima pristup tom krilu i može da intervjuje lica koja su tu pritvorena. Međutim, osim ove inicijative UNHCR, izgleda da graničari i imigraciono osoblje nisu dobili obuku iz međunarodnih standarda kojima se reguliše zaštita azilanata i izbeglica.
40. ECRI preporučuje srpskim vlastima da obezbede da pogranična policija kao i imigraciono osoblje dobijaju početnu i kontinuiranu obuku iz problematike azilanata i izbeglica, kao i na borbe protiv rasizma i rasne diskriminacije.

Osetljive grupe

- ***Položaj Roma, Aškalija i Egipćana raseljenih unutar zemlje***

41. U Srbiji ima približno 98.500 izbeglica usled sukoba koji su nastali u bivšoj Jugoslaviji¹². Srpske vlasti su obavestile ECRI da u Srbiji ima približno 207.000 interno raseljenih lica koja su došla s Kosova. Prema vlastima, 75% interno raseljenih lica su Srbi, dok ostatak čine različite etničke ili nacionalne grupe, uključujući 11% Roma, Aškalija i Egipćana, tj. 23.000 ljudi. Vlasti su objasnile da su preduzeli koraci kako bi se pomoglo raseljenim licima u 2006. uz pomoć UNHCR-a i Evropske unije. Izgrađena je zgrada od 16 stanova, od kojih su tri stana dodeljena Romima, Aškalijama i Egipćanima. Te kategorije su u naročito osetljivom položaju, uglavnom zato što nemaju identifikacione isprave. To ih sprečava da pronađu pristojan smeštaj, zaposlenje i školu za svoju decu. Štaviše, zato što nemaju identifikacione isprave, teško je utvrditi koliko ih tačno ima. S tim u vezi, UNHCR i razne nevladine organizacije uspostavile su mobilne timove koji treba da omoguće Romima, Aškalijama i Egipćanima da dobiju ove papire. Romi, Aškalije i Egipćani takođe su izloženi predrasudama i diskriminaciji, što pogoršava njihov inače nesigurni položaj. ECRI žali što su, po svemu sudeći, vlasti preduzele malo mera namenjenih toj konkretnoj kategoriji stanovništva. Vlasti su navele da Sekretarijat za nacionalnu strategiju Roma, u okviru Kancelarije za ljudska i manjinska prava, trenutno ažurira nacrt Strategije za integraciju i jačanje položaja Roma kao i Akcione planove koji treba da budu usvojeni u martu 2008. Nacrtom Akcionog plana o interno raseljenim Romima, Aškalijama i Egipćanima utvrđeni su kao ciljevi pomoć pri dobijanju neophodnih isprava i pristup smeštaju, zaposlenju i obrazovanju. ECRI, međutim, nema informacija o modalitetima sprovođenja ovog plana, posebno u pogledu budžeta i rokova.
42. ECRI preporučuje srpskim vlastima da naročitu pažnju posvete položaju interno raseljenih Roma, Aškalija i Egipćana obezbeđujući, između ostalog, da dobiju identifikacione isprave. Ona im takođe preporučuje da preduzmu korake kako bi poboljšali njihovu situaciju u pogledu pristupa smeštaju, obrazovanju i zaposlenju i kako bi se izborili s predrasudama i diskriminacijom s kojima se ove kategorije suočavaju.

- ***Albanska manjina***

43. ECRI sa zabrinutošću konstatuje izveštaje prema kojima je situacija albanske manjine u Srbiji teška. To je posebno slučaj u oblasti Preševa, Bujanovca i Medveđe (na jugu zemlje), gde ova manjina trpi diskriminaciju u oblastima kao što su pristup obrazovanju i državnoj administraciji, a naročito policiji i pravosuđu.
44. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da preduzmu mere za borbu protiv svih oblika diskriminacije koje trpe pripadnici albanske manjine u Srbiji, a da naročitu pažnju posvete njihovom položaju u oblasti Preševa, Bujanovca i Medveđe.

¹² V. Situacija dugoročnih izbeglica i raseljenih lica u Jugoistočnoj Evropi, Izveštaj, Komitet za migraciju, izbeglice i stanovništvo, Izvestilac: G. Nikolaos DENDIAS, Grčka, Grupa Evropske narodne stranke, Dok. 11289 rev. 24. maj 2007, stav 50.

- **Verske manjine**

45. ECRI sa zabrinutošću konstatuje da, kao što je naznačeno u drugim delovima izveštaja,¹³ postoji klima neprijateljstva prema verskim manjinama. Tu klimu naročito proizvode određeni mediji i političari. Pripadnike ovih grupa često napadaju, a to ponekad čine članovi neonacističkih ili krajnjih desničarskih grupa, a njihova mesta molitve se vandalizuju i/ili im se podmeću požari. Uprkos smanjenju broja takvih napada tokom poslednjih nekoliko godina, nevladine organizacije, od kojih su neke izbrojale između 100 i 150 napada godišnje, konstatuju da se pojačao nasilnički karakter napada. Verske zajednice su, po svemu sudeći, nesklone da izveštavaju o tim napadima ili da o njima javno govore. Razlog za to je možda što policija i pravosudni aparat ne reaguju uvek adekvatno na ovaj problem. Verske zajednice žale zbog činjenice da je mali broj lica izveden pred lice pravde zbog izvršenja ovih dela, a da se onima koji budu proglašeni krivim često izriče samo novčana kazna.
46. Praveći razliku između različitih verskih grupa, Zakon o crkvama i verskim zajednicama¹⁴ doprineo je i stvaranju negativne klime prema takozvanim „netradicionalnim“ verskim zajednicama, kao što su Jehovini svedoci i određene evangelističke grupe. Pojedini predstavnici Srpske pravoslavne crkve, koja igra važnu ulogu u društvenom i političkom životu zemlje, imaju udela u podsticanju neprijateljstva prema ovim grupama, od kojih su neke tek nedavno stigle u Srbiju. Predstavnici Srpske pravoslavne crkve ponekad ove grupe nazivaju „sektama“, a njihove pripadnike optužuju da su sledbenici „satanizma“. Izvestan broj medija i političara potom ponavljaju te izraze. Nevladine organizacije su utvrdile korelaciju između povećanja neprijateljstva prema verskim manjinama i izjavama ove vrste. Iako je načelo da je crkva odvojena od države ugrađeno u član 44. Ustava, Srpska pravoslavna crkva je veoma angažovana u društvenoj i političkoj areni Srbije, kao što je ranije navedeno. ECRI je obavestena da je, na primer, sveštenik ove crkve član Vladine agencije nadležne za izdavanje dozvola za emitovanje audiovizuelnih programa. Dominantna pozicija Srpske pravoslavne crkve stoga ostavlja malo prostora za prihvatanje ideje multikonfesionalnog društva.
47. ECRI preporučuje srpskim vlastima da se bore protiv svake verske netrpeljivosti, u skladu sa članovima 48. i 81. Ustava. Ona u tom pogledu preporučuje da vlasti obezbede da se Krivični zakonik primenjuje prema licima koja počine krivična dela mržnje protiv pripadnika verskih zajednica i njihove imovine. ECRI takođe preporučuje srpskim vlastima da snažnije podrže načelo odvojenosti države od crkve i da se zalažu za društvo u kojem će svako uživati punu slobodu misli, savesti i veroispovesti, ugrađenu u član 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima. ECRI u tom smislu preporučuje vlastima da sprovedu akciju podizanja svesti osmišljenu kako bi se podržala ideja multikonfesionalnog društva.

¹³. V. „Odredbe krivičnog zakona“, „Funkcionisanje sistema pravosuđa“, „Klima mišljenja“ i „Mediji“.

¹⁴. V. „Ustavne odredbe i druge osnovne odredbe“ iznad.

Antisemitizam

48. Iako je prema popisu stanovništva iz 2002. godine u Srbiji bilo oko 1.600 Jevreja, predstavnici ove zajednice obavestili su ECRI da prema njihovim procenama u zemlji živi oko 3.300 Jevreja. Većina njih živi u Beogradu. Zahvaljujući uspešnim pregovorima sa organima zaduženim za audiovizuelne medije, jevrejska zajednica je 2005. godine dobila termin za predstavljanje jevrejske vere i kulture tokom verskih festivala. Međutim, ECRI sa zabrinutošću primećuje postojanje antisemitizma, koji se ispoljava kroz rasprostranjenu i neometanu prodaju antisemitskih knjiga i drugih izdanja, kao i akte vandalizma, uključujući skrnavljenje grobova i ispisivanje grafita na zidovima sinagoga i jevrejskih spomenika. Kao što je već rečeno, pravosudni organi još uvek nisu preduzeli neophodne korake za kažnjavanje počinitelaca ovih dela.¹⁵ Predstavnici jevrejske zajednice pozvali su 2005. tridesetak novinara na konferenciju za štampu kako bi im ukazali na jačanje antisemitizma. Iako se jedan broj napisa kasnije pojavio u štampi, na političkom nivou preduzeto je malo mera. Na primer, mada vlasti izražavaju solidarnost sa članovima jevrejske zajednice povodom antisemitskih ispada, one ih javno ne osuđuju. Nejasna uloga nekih članova Srpske pravoslavne crkve takođe doprinosi održavanju antisemitizma u Srbiji. Dok na jednoj strani neki od njenih predstavnika osuđuju antisemitska dela, na drugoj crkva, na primer, proglašava svecem vladiku koji je izdao nekoliko antisemitskih knjiga. Dalje, postoji utisak da ekstremne desničarske organizacije, koje su povremeno otvoreno antisemitske, održavaju bliske veze s nekim predstavnicima Srpske pravoslavne crkve. Nepostojanje izričite zabrane negiranja holokausta predstavlja još jedan problem s kojim se suočava jevrejska zajednica. Negiranje holokausta stoga često zauzima istaknuto mesto u antisemitskoj literaturi, a to, kao što je već primećeno, takođe nije zabranjeno.
49. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da se suprotstave svim oblicima antisemitizma primenom važećih zakona. Ona im takođe preporučuje da, u skladu s njenom Preporukom o opštoj politici br. 9 u vezi s borbom protiv antisemitizma, inkriminišu javno negiranje, trivijalizovanje, opravdavanje ili odobravanje holokausta, a takođe i javno širenje odnosno javno rasturanje, proizvodnju ili skladištenje u svrhu javnog širenja odnosno javnog rasturanja pisanih, ilustrovanih i drugih antisemitskih materijala.

Mediji

50. Od kako je proces demokratizacije otpočeo u Srbiji, primećeno je nekoliko pozitivnih rezultata u sektoru medija. Na primer, Udruženje novinara Srbije i Nezavisno udruženje novinara Srbije usvojili su kodeks profesionalne etike kojim se, između ostalog, zabranjuje diskriminacija. Zakonom o javnom informisanju predviđena je obaveza medija da razvijaju duh multikulturalnog dijaloga, sprečavaju govor mržnje i omogućavaju svima koji žive u Srbiji da primaju i šalju informacije preko medija. S tim u vezi, Radiodifuzna agencija (državno telo) propisala je pravila za korišćenje u javnom radiodifuznom sektoru. ECRI je saopšteno da agencija preduzima mere u slučaju kršenja ovih pravila. Nevladine organizacije takođe pozdravljaju pojavu lokalnih medija kao napredak, budući da je na područjima na kojima žive nacionalne ili etničke manjine državna televizija pustila u rad stanice koje emituju vesti na njihovim jezicima. Međutim, razvoj demokratije takođe je doveo do povećanja broja tabloida, koji često negativno izveštavaju, između ostalog, o etničkim i verskim manjinama. ECRI je obavestena da jedan broj ozbiljnijih medija takođe širi ovakve ideje, što doprinosi

¹⁵. V. „Funkcionisanje sistema pravosuđa" iznad.

razvoju negativne klime u odnosu na te manjine.¹⁶ U tom pogledu, u Srbiji još uvek ne postoji nezavisno telo koje bi razmatralo pritužbe na medije i izicalo kazne novinarima koji se ogreše o zakonske propise o pozivanju na rasnu mržnju. ECRI je obavestena da Nezavisno udruženje novinara Srbije pruža obuku svojim članovima, ali joj nije poznato da li su njom obuhvaćena pitanja vezana za rasizam i rasnu diskriminaciju.

51. ECRI preporučuje srpskim vlastima da obezbede da se zakonske odredbe protiv govora mržnje obavezno primenjuju na novinare koji ih prekrše. Ona im takođe preporučuje da podstaknu svaku inicijativu od strane medija za upoznavanje zaposlenih sa ovim zakonskim odredbama kao i sa domaćim i međunarodnom standardima vezano za ukidanje rasne diskriminacije i borbu protiv rasizma. ECRI preporučuje srpskim vlastima da podstaknu osnivanje nezavisne agencije čiji zadatak bi bio obezbeđenje poštovanja zakonskih propisa i načela profesionalne etike od strane medija i razmatranje pritužbi na njihov račun. Ona im takođe preporučuje da unapređuju raznolikost u informativnom sektoru preduzimanjem mera za obuku i zapošljavanje novinara pripadnika nacionalnih ili etničkih manjina.

Klima mišljenja

52. U Srbiji trenutno postoji klima neprijateljstva prema nacionalnim ili etničkim manjinama, uključujući Rome, kao i prema verskim grupama, a podstiče je jedan broj medijskih kuća i političara. Ekstremne desničarske grupe takođe doprinose stvaranju negativnih osećanja prema ovim zajednicama i prema nevladinim organizacijama i organizacijama civilnog društva koje brane njihova prava. Ove grupe, od kojih neke smatraju odbegle ratne zločince Radovana Karadžića i Ratka Mladića herojima, naročito su aktivne u Vojvodini.¹⁷ Jedna od tih grupa je planirala da održi rasističke demonstracije 7. oktobra 2007. u Novom Sadu. Vlasti su ih zabranile tek posle nekoliko protesta domaćih i međunarodnih organizacija. Uprkos zabrani, ove grupe su toga dana nasrnule na učesnike u antirasističkim demonstracijama, usled čega je izvestan broj tih ljudi navodno smešten u bolnicu. Ove grupe su održale demonstracije uprkos zabrani. U saopštenju izdatom 8. oktobra 2007, organizatori antifašističkih demonstracija izjavili su da im policija nije pružila zaštitu. ECRI konstatuje saopštenje policije u kojem se kaže da je istražni sudija saslušao 15 članova ovih ekstremističkih grupa i da će druge saslušati novosadska policija. Međutim, nevladine organizacije osuđuju određenu sklonost vlasti da umanje značaj ove klime netolerancije prema nacionalnim i etničkim manjinama i verskim manjinama, kao i činjenicu da su malo preduzele kako bi se stanje promenilo.
53. ECRI preporučuje srpskim vlastima da uvažavaju ozbiljnost problema klime mišljenja kad je reč o nacionalnim ili etničkim manjinama i verskim manjinama i da preduzmu odgovarajuće mere radi rešenja tog problema. Ona takođe preporučuje srpskim vlastima da unapređuju uzajamnu toleranciju i multikulturalno društvo u skladu sa članom 81. Ustava. U tu svrhu, ona im preporučuje da širom zemlje organizuju akcije podizanja svesti o borbi protiv rasizma i netolerancije uz pomoć nevladinih organizacija i članova civilnog društva specijalizovanih za ova pitanja.

Ponašanje organa unutrašnjih poslova

¹⁶ Radi dodatnih informacija o položaju nacionalnih ili etničkih manjina i verskih manjina i o klimi mišljenja, v. ispod „Osetljive grupe“, „Klima mišljenja“ odnosno „Posebna pitanja“.

¹⁷ Radi dodatnih informacija o situaciji u Vojvodini, v. „Posebna pitanja“ ispod.

54. Srpske vlasti su obavestile ECRI da se od pripadnika policije zahteva da postupaju u skladu s kodeksom profesionalne etike i da su stoga dužni da obavljaju svoje zadatke nepristrasno, bez obzira na nečiju nacionalnost, etničko poreklo, rasu i jezik, kao i u duhu punog poštovanja ljudskog dostojanstva. One su takođe obavestile ECRI da od marta 2004, a u skladu sa odlukom Ministarstva unutrašnjih poslova, policija preduzima mere za suzbijanje, između ostalog, krivičnih dela protiv nacionalnih odnosno etničkih manjina. Međutim, kao što je navedeno i u drugim delovima ovog izveštaja, nevladine organizacije i dalje primećuju da počinioci rasističkih krivičnih dela odnosno krivičnih dela protiv verskih zajednica prečesto prolaze bez odgovarajuće kazne.¹⁸ Štaviše, i pored činjenice da se neki od Roma nalaze na visokim položajima u policiji, odnosi između romske zajednice i organa unutrašnjih poslova i dalje su problematični budući da su članovi ove grupe povremeno na udaru neprofesionalnih postupaka i rasističkih ispada pripadnika policije.¹⁹ S tim u vezi, Inspektorat policije je aprila 2007. podneo prijavu, u skladu sa članom 317, stav 2, Krivičnog zakona, protiv policajca u Vrbasu zbog rasističkih postupaka prema licu romske nacionalnosti. Vlasti kažu da je predmet upućen opštinskom tužiocu u Novom Sadu. Međutim, ECRI nije uspeo da pribavi informacije o koracima preduzetim u vezi s tom prijavom. Inspektorat policije je, inače, osnovan 2003. godine i ovlašćen da, između ostalog, sprovodi istrage, podnosi prijave i pokreće disciplinske postupke. On može da prima prijave kako pojedinaca tako i državnih organa. Vlasti su obavestile ECRI da, prema Zakonu o policiji iz 2005. godine, prijave protiv policije koje podnose pojedinci moraju biti razmotrene u posebnom postupku uz učešće predstavnika javnosti koga odredi ministar unutrašnjih poslova na preporuku nevladinih organizacija. ECRI, međutim, ne poseduje informacije da je takav mehanizam uspostavljen, odnosno da su Inspektoratu policije obezbeđena finansijska sredstva i kadrovi za rad.
55. ECRI preporučuje srpskim vlastima da hapse počinioce rasističkih krivičnih dela i krivičnih dela protiv nacionalnih odnosno etničkih manjina i verskih manjina. S tim u vezi, ona im preporučuje da postupaju u skladu s njenom Preporukom o opštoj politici br. 11 u vezi s borbom protiv rasizma i rasne diskriminacije u policijskom radu, gde se u Odeljku III apeluje na zemlje članice da osnuju i primene sistem praćenja krivičnih dela na rasnoj osnovi i da podstiču žrtve i svedoke rasnih ispada da ih prijavljuju. Ona preporučuje, u skladu sa stavom 10. ove Preporuke o opštoj politici, da srpske vlasti obezbede telo, nezavisno od policije i organa tužilaštva, kome bi bila poverena istraga navodnih slučajeva rasne diskriminacije i rasno motiviranog neprofesionalnog postupanja od strane policije. Ona takođe preporučuje da Policijskom inspektoratu obezbede ljudske i finansijske resurse koji su mu potrebni da bi pravilno vršio svoju funkciju.
56. Što se tiče obuke o ljudskim pravima, srpske vlasti su obavestile ECRI da su, uz pomoć OEBS-a, organizovani okrugli stolovi za obuku policije na kojima će se raspravljati o pitanjima od značaja za nacionalne i etničke manjine. Takođe je planirano da se krajem 2007. održi kurs obuke za pripadnike policije koji rade na lokalnom nivou u cilju uspostavljanja komunikacije sa predstavnicima tih grupa. Nakon toga, u svakom odseku policije biće imenovan jedan policajac koji će biti zadužen za saradnju i neposrednu vezu sa predstavnicima nacionalnih i etničkih manjina. Međutim, po svemu sudeći policija ne dobija početnu niti kontinuiranu obuku u vezi sa rasizmom i rasnom diskriminacijom.
57. ECRI preporučuje srpskim vlastima da se postaraju, kao što se predlaže u njegovoj Preporuci o opštoj politici br. 11, da se policija obuču o ljudskim pravima i

¹⁸. V. „Određbe krivičnog zakona“, „Klima mišljenja“, „Osetljive grupe“ i „Posebna pitanja“.

¹⁹. Radi dodatnih informacija, v. „Posebna pitanja“ ispod.

pitanjima u vezi s rasizmom i rasnom diskriminacijom. ECRI takođe preporučuje vlastima da obuče policiju za rad u multikulturalnom društvu.

58. Srpske vlasti su obavestile ECRI da 3,6% policajaca potiče iz nacionalnih ili etničkih manjina. Kao što je ranije navedeno, one su takođe objasnile da se Romi nalaze na nekim višim položajima u policiji, ali Roma ima svega 0,10% među policajcima. Pošto prema popisu iz 2002. godine oko 17% stanovništva otpada na manjinske grupe,²⁰ policijske snage još uvek ne odražavaju tu različitost srpskog društva.
59. ECRI preporučuje srpskim vlastima da podstiču zapošljavanje u policiji većeg broja pripadnika nacionalnih i etničkih manjina i da osiguraju da oni imaju jednake šanse u napredovanju u karijeri, kako se preporučuje u Preporuci o opštoj politici ECRI br. 11.

Praćenje situacije

60. Prema poslednjem zvaničnom popisu u Srbiji, koji je sproveden 2002. godine, etnički sastav u zemlji je sledeći: stanovništvo od 7.498.001 obuhvata 6.212.838 Srba (82,86%), 293.299 Mađara (3,91%), 136.087 Bošnjaka (1,82%), 108.193 Roma (1,44%), i 80.721 Jugoslovena (1,08%). Ostale grupe u koje spadaju Albanci, Bugari, Bunjevci, Hrvati, Česi, Nemci, Gorani, Makedonci, Crnogorci, Muslimani, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Ukrajinci, Vlasi i grupe koje su u popisu označene kao „ostali“ broje 472.163 ljudi (6,29%). Svaka od ovih grupa predstavlja manje od 1% stanovništva.
61. Iako se priprema nacrt novog zakona o ovoj problematici, pitanja koja se odnose na prikupljanje etničkih podataka regulisana su Saveznim zakonom o zaštiti ličnih podataka, koji je donesen 1998. godine u vreme Savezne Republike Jugoslavije. Članom 18. ovog zakona propisuje se da se lični podaci o rasnom poreklu, nacionalnom identitetu ili religioznim i drugim verovanjima mogu prikupljati, obrađivati i objavljivati samo uz pismenu saglasnost dotičnog lica. ECRI napominje da je 2004. godine, prema Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, imenovan Poverenik za informacije od javnog značaja, nezavisni organ čiji zadaci obuhvataju primanje pritužbi u vezi s primenom Saveznog zakona o zaštiti ličnih podataka.
62. Pošto ne postoje nikakvi zakoni o klasifikaciji i poverljivosti ličnih podataka, kancelarija Poverenika smatra, a nevladine organizacije potvrđuju, da još uvek nisu ispunjeni uslovi za uvođenje politike prikupljanja etničkih podataka. Zato je donošenje zakona o prikupljanju etničkih podataka od izuzetne važnosti, naročito pošto nekoliko pozitivnih mera koje su vlasti usvojile, očigledno radi poboljšanja položaja Roma²¹, mogu da budu od maksimalne koristi samo ako ta lica mogu da se izjašnjavaju o svom identitetu potpuno u skladu s međunarodnim načelima o tom pitanju i ako se potrebni podaci prikupljaju radi utvrđivanja delotvornosti tih mera, odnosno njihovog menjanja ako je to potrebno. Pored toga, 6. septembra 2005. Srbija je ratifikovala Konvenciju za zaštitu pojedinaca iz 1981. godine u vezi sa automatskom obradom ličnih podataka, čijim se članom 4. propisuje da države potpisnice moraju doneti potrebne zakone da bi se sprovedla osnovna načela zaštite podataka koji su navedeni u njoj.

²⁰ V. „Praćenje situacije“ ispod.

²¹ Radi dodatnih informacija o položaju Roma, v. „Posebna pitanja“ ispod.

63. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da što je pre moguće donesu zakone o prikupljanju etničkih podataka koji će biti u skladu sa svim međunarodnim i evropskim propisima i preporukama, uključujući Konvenciju za zaštitu pojedinaca u vezi sa automatskom obradom ličnih podataka. ECRI traži od srpskih vlasti da obezbede da se u svim slučajevima ovi podaci prikupljaju potpuno u skladu sa načelima poverljivosti, informisanog pristanka i dobrovoljne samoidentifikacije pojedinca o svojoj pripadnosti određenoj grupi. Pored toga, sistem prikupljanja podataka o rasizmu i rasnoj diskriminaciji treba da uzme u obzir dimenziju ravnopravnosti polova, naročito u pogledu mogućnosti dvostruke ili višestruke diskriminacije.

Kosovo

64. Pošto je ovaj izveštaj upućen srpskim vlastima, ECRI ne razmatra situaciju na Kosovu jer taj region nije pod njihovom kontrolom (vidite Rezoluciju 1244 (1999) koju je doneo Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija na svojoj 4011. sednici održanoj 10. juna 1999.). Kao deo svog rada, ECRI ipak želi da izrazi svoju zabrinutost, u opštem smislu, zbog izveštaja o međuetničkim tenzijama na Kosovu. ECRI je takođe zabrinuta zbog izveštaja o diskriminaciji različitih grupa koje žive u tom regionu u pogledu pristupa zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i drugim uslugama.

ODELJAK II: POSEBNA PITANJA

Položaj Roma

- Identifikacione isprave

65. Popisom koji je sproveden 2002²², utvrđeno je da u Srbiji živi oko 107.000 Roma, mada romske organizacije navode da se taj broj kreće između 450.000 i 500.000. Mnogi Romi, uključujući one interno raseljene²³, one koji žive u ruralnim zajednicama, one koji su rođeni u drugim državama bivše Jugoslavije i one koji su se vratili nakon što su nekoliko godina živeli u Zapadnoj Evropi, lišeni su svojih prava pošto nemaju identifikacione isprave. Prema romskim organizacijama, činjenica da Romi žive u mestima koja vlasti nisu registrovale jedan je od glavnih razloga zašto imaju poteškoća pri dobijanju identifikacionih isprava. Srpske vlasti su obavestile ECRI da će učestvovati u realizaciji projekta koji je pripremio UNHCR i koji će, između ostalog, pomoći Romima, Aškalijama i Egipćanima da dobiju lične isprave.
66. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da preduzmu hitne mere kako bi obezbedile identifikacione isprave Romima koji ih nemaju. U tom cilju, ECRI preporučuje vlastima da sarađuju s romskim organizacijama i ostalim članovima civilnog društva i da kao podsticaj iskoriste iskustva drugih zemalja u ovoj oblasti.

²² V. „Praćenje situacije“.

²³ V. „Ugrožene grupe“ iznad.

- **Obrazovanje**

67. U probleme s kojima se susreće romska zajednica u sektoru obrazovanja spada visoka stopa prekidanja školovanja. Na primer, 62% romske dece ili napušta školu ili uopšte ne ide u školu, dok samo 9,6% završava više od osnovne škole. Pored toga, veliki broj romske dece ne upisuje se u školu. Istraživanje je pokazalo da su glavni razlozi za to finansijski problemi (49,8%) i nedostatak potrebnih dokumenata, kao što su izvod iz matične knjige rođenih i potvrda o prebivalištu.²⁴ Romska deca su takođe prezastupljena u školama za decu s posebnim potrebama, često zbog nedovoljnog znanja srpskog jezika i zato što postoje finansijski podsticaji koji podstiču roditelje Rome, koji su veoma siromašni, da upisuju decu u takve škole. Primećeno je da su u nekim od tih škola 50 do 80% dece Romi. Nevladine organizacije su takođe identifikovale osnovne škole gde su u školskoj godini 2005/2006. romska deca stavljana u zasebna odeljenja, naročito u Horgošu, Senti i Bujanovcu.²⁵
68. ECRI sa zadovoljstvom primećuje da su vlasti preduzele nekoliko mera da reše probleme s kojima se Romi susreću u sektoru obrazovanja. Ministarstvo obrazovanja je tako postavilo obrazovanje Roma kao jedan od prioriteta svoje Strategije obrazovanja (2005-2010). Ministarstvo je pokrenulo sledećih pet projekata: 1) poboljšanje pristupa predškolskom obrazovanju za romsku decu; 2) profesionalno osnovno obrazovanje za Rome; 3) participatorno istraživanje potreba i problema Roma; 4) zaštita romske dece od diskriminacije i 5) uvođenje romskih pomoćnika koji će pružati pomoć deci iz romske zajednice. Ima nekoliko pozitivnih rezultata, kao što su uključenje 600 romske dece u predškolsko obrazovanje i povećanje broja romskih učenika koji pohađaju osnovnu školu. Pored toga 250 Roma uzrasta između 15 i 35 godina dobiće stručno obrazovanje koje će im omogućiti da steknu svedočanstvo koje priznaje Ministarstvo zapošljavanja i rada. U periodu od 2006. do 2008. godine biće obučena 32 školska inspektora za otkrivanje slučajeva diskriminacije i preduzimanje odgovarajućih mera i na nacionalnom i na lokalnom nivou. Taj potez je posebno dobrodošao pošto je bilo slučajeva diskriminacije romske dece od strane nekih učenika kao i nastavnika. Dvadeset romskih pomoćnika počelo je da radi u drugoj polovini školske godine 2006/2007, a 54 njih pohađa obuku. Vlasti su takođe obavestile ECRI da su preduzete pozitivne mere da se pomogne Romima da se upisuju u srednje škole i na univerzitet i da se školske godine 2007/2008. ukupno 173 Roma upisalo u srednju školu i oko 90 njih na univerzitet. Priznajući značaj tih mera, romske nevladine organizacije želele bi da vide da Ministarstvo obrazovanja češće preuzima inicijativu, pošto su mnogi programi uvedeni na zahtev Nacionalnog saveta Roma i zahvaljujući donatorima i međunarodnim organizacijama.
69. ECRI podstiče srpske vlasti da i dalje daju visok prioritet poboljšanju pristupa Roma obrazovanju. Ona preporučuje da oni budu više uključeni u planiranje, finansiranje i preduzimanje mera za realizaciju ovih pet projekata obrazovanja Roma. Ona dalje preporučuje da u cilju ove realizacije one uzmu u obzir njegovu Preporuku o opštoj politici br. 10. ECRI poziva srpske vlasti da preduzmu korake da se spreči da se romska deca nepotrebno stavljaju u specijalne škole. Ona ih takođe poziva da se bore protiv svakog oblika segregacije kojoj ova deca mogu

²⁴ *Decenija Roma, Godišnji izveštaj, Liga za deceniju 2006, br. 6, 2007, Informator Centra za prava manjina*, str. 6.

²⁵ *Isto*, str. 6. i 8.

da budu izložena u školi, kao što se predlaže u njoj Preporuci o opštoj politici br. 3 o borbi protiv rasizma i netolerancije prema Romima/Ciganima.

- **Zapošljavanje**

70. Stopa nezaposlenosti je znatno viša u romskoj zajednici nego kod većinskog stanovništva. Za lica u starosnoj grupi od 35 do 44 godine, ona je 2,5 puta viša, dok je samo 20% Roma stalno zaposleno, u poređenju sa 60% ostatka stanovništva. Nesrazmerno mnogo Roma zaposleno je u sektorima gde nisu potrebne nikakve kvalifikacije.²⁶ Pored toga, Romi koji žive u mestima koja vlasti nisu registrovale ne mogu da se prijave kod Nacionalne službe za zapošljavanje u svom lokalnom okrugu. Ministarstvo za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku dodelilo je 120 miliona dinara (oko 1.576.221 evra) za poboljšanje pristupa zapošljavanju nezaposlenih, uključujući Rome. Prilikom sprovođenja programa za pomoć nezaposlenima u cilju samozapošljavanja, preduzete su pozitivne mere da se pomogne Romima. Oni su dobijali dodatne poene, na primer, ako bi podneli molbu. Međutim, teško je izmeriti uticaj ovih mera pošto u Srbiji ne postoji praksa prikupljanja podataka o etničkom poreklu²⁷. ECRI još primećuje da zakon o zapošljavanju i osiguranju sadrži pozitivne mere za podsticanje zapošljavanja određenih kategorija lica, uključujući nacionalne i etničke manjine, koje trpe visoku nezaposlenost. Međutim, po svemu sudeći, biće teško sprovesti ovaj zakon bez prikupljanja podataka, za šta još uvek ne postoji pravni okvir.²⁸ Još jedna mera koju pominju srpske vlasti jeste da je Ministar za privredu i regionalni razvoj odobrio 20 projekata za Rome čiji je prioritet poboljšanje romskih naselja. Međutim, ECRI nema nikakvih informacija o merama preduzetim da se osigura realizacija ovih projekata. ECRI takođe sa zadovoljstvom primećuje da u okviru Nacionalnog akcionog plana za zapošljavanje (2005-2010) i Nacionalnog akcionog plana za zapošljavanje (2006-2008) postoje programi posebno za Rome. Međutim, on nema nikakvih informacija o njihovoj realizaciji.
71. ECRI podstiče srpske vlasti da i dalje preduzimaju mere za bolju integraciju Roma u sektoru zapošljavanja. Ona preporučuje da one obezbede, u saradnji sa nevladinim organizacijama, da Romi budu informisani o programima uvedenim radi borbe protiv nezaposlenosti među najugroženijim grupama. ECRI preporučuje srpskim vlastima da obezbede potrebne ljudske i druge finansijske resurse za podršku merama zapošljavanja Roma koje su uvele.

- **Stambena problematika**

72. Kao što je navedeno u drugim delovima izveštaja²⁹, Romi pokazuju tendenciju da žive u često nezdravim kućama u područjima koja vlasti nisu registrovale, što doprinosi njihovoj društvenoj i ekonomskoj marginalizaciji. Na primer, od 593 romskih naselja, vlasti nisu registrovale ili su samo delimično registrovale njih 72%, dok je 43,5% klasifikovano kao *stracare*. Od ova 593 naselja, 285 se nalazi u gradovima, dok je ostatak u seoskim područjima ili na periferijama gradova. Infrastruktura ovih naselja naročito je slaba, a više od polovine nema asfaltirane puteve niti vodovodni sistem. Više od 60% nema kanalizaciju, dok je 35% bez struje. Ova naselja su i izolovana; 50% je više od jednog kilometra udaljeno od najbliže škole, 60% od najbliže bolnice ili doma zdravlja, a 80% od najbliže prodavnice³⁰. ECRI je obavestena da su 2004. godine u Beogradu vlasti

²⁶ *Decenija Roma, Godišnji izveštaj, Liga za deceniju 2006, br. 6, 2007, Informator Centra za prava manjina, str. 11.*

²⁷ V. „Praćenje situacije“ iznad.

²⁸ *Isto.*

²⁹ V. „Prijem i položaj lica bez državljanstva“.

³⁰ *Decenija Roma, Godišnji izveštaj, Liga za deceniju 2006, br. 6, 2007, Informator Centra za prava manjina, str. 13. do 14.*

pokušale da presele Rome u odgovarajuća naselja, ali su se suočile s protestima lokalnih stanovnika i na kraju odustale. Iako bolji smeštaj za Rome čini deo projekata koje su vlasti uključile u Nacionalnu stambenu politiku, po svemu sudeći ovi projekti još uvek nisu realizovani, dok je potrebna revizija zakona o smeštajnim potrebama. Problematična je i primena zakona, zbog diskriminacije od strane određenih lokalnih vlasti koje odbijaju, na primer, da priznaju da postoji problem, i zbog budžetskih poteškoća. Srpske vlasti su, između ostalog, ukazale ECRI da Ministarstvo za infrastrukturu planira da u 2008. godini finansira legalizaciju oko 20 romskih naselja.

73. ECRI preporučuje srpskim vlastima da i dalje posvećuju posebnu pažnju stambenim problemima s kojima se suočava romska zajednica. ECRI preporučuje da one preduzmu hitne mere radi sprovođenja programa i projekata koji su osmišljeni za ove potrebe tako što će im obezbediti potrebne ljudske resurse i finansijska sredstva. ECRI im dalje preporučuje da se bore protiv diskriminacije koju trpe Romi u toj oblasti, uključujući primenu odgovarajućih zakona i sprovođenje akcija podizanja svesti.

- ***Pristup zdravstvenoj zaštiti***

74. Romi se suočavaju s preprekama u pristupu zdravstvenoj zaštiti zbog nedostatka informacija, dokumenata i sredstava i zbog diskriminacije. Na primer, od 100.000 ljudi koji žive u Beogradu u nezdravim uslovima, 30.000 su Romi. Romi nesrazmerno mnogo pate od bolesti koje su povezane sa uslovima u kojima su prinuđeni da žive. Vlasti su obavestile ECRI da je 2007. Ministarstvo zdravlja odobrilo 36 projekata u vezi sa, između ostalog, zdravstvenom zaštitom u romskoj zajednici. ECRI sa zanimanjem primećuje da su romske organizacije izrazile zadovoljstvo akcijom koju je preduzelo Ministarstvo zdravlja u cilju rešavanja ovog problema. Godine 2005. i 2006. ovo ministarstvo je održalo konsultacije, između ostalih, s predstavnicima Roma, a 2007. udvostručilo je finansiranje projekata za pružanje pomoći Romima. Nevladine organizacije izveštavaju da je ovo ministarstvo preduzelo aktivne i usklađene aktivnosti na sprovođenju Akcionog plana za poboljšanje zdravlja Roma, ali one takođe smatraju da je potrebno da se više uključe lokalne vlasti.³¹
75. ECRI podstiče vlasti da i dalje preduzimaju mere radi poboljšanja pristupa Roma zdravstvenoj zaštiti i preporučuje da obezbede da inicijative preduzete u tom cilju budu primenjene i na lokalnom nivou. ECRI takođe preporučuje vlastima da preduzmu korake za borbu protiv diskriminacije Roma u ovom sektoru.

- ***Ostala pitanja koja se tiču Roma***

76. Kao što je navedeno u drugim delovima izveštaja,³² Romi su diskriminirani u mnogim oblastima, kao što su mediji, gde još uvek postoji suviše česta tendencija da se pomene etničko poreklo osumnjičenog ako je on Rom. Takođe je bilo slučajeva diskriminacije pripadnika romske zajednice od strane policije i lokalnih vlasti. Po svemu sudeći, vrši se malo istraživanja o diskriminaciji Roma i malo se slučajeva te vrste prijavljuje vlastima. Zato formiranje Kancelarije za Rome u okviru Kancelarije za ljudska i manjinska prava predstavlja korak napred u rešavanju potreba ove zajednice. Ova kancelarija je nadležna za sprovođenje Decenije Roma. Međutim, trenutno ona ima samo četiri službenika i radi zahvaljujući finansijskim sredstvima dobijenim od međunarodnih organizacija,

³¹ Isto, str. 16. do 20.

³² V. „Mediji“ i „Ponašanje organa unutrašnjih poslova“.

kao što je Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP). U vezi s tim, srpske vlasti su obavestile ECRI da je Kancelarija za ljudska i manjinska prava tražila da Kancelariji za Rome budu dodeljena sredstva iz državnog budžeta za 2008. godinu. Do danas, ECRI nije dobila informaciju o tome šta je dalje bilo u vezi s tim zahtevom.

77. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da preduzmu mere u cilju borbe protiv rasizma i diskriminacije koju trpe Romi u raznim oblastima. ECRI im preporučuje da obezbede Kancelariji za Rome potrebne ljudske resurse i finansijska sredstva i da sarađuju s romskim nevladinim organizacijama. ECRI im takođe preporučuje da podstiču istraživanje položaja romske zajednice radi poboljšanja programa osmišljenih za njih.

Situacija u Autonomnoj pokrajini Vojvodini

78. Autonomna pokrajina Vojvodina, koja se nalazi na severu Srbije, ima oko 2 miliona stanovnika. Od njih 30% potiče iz 25 različitih manjinskih grupa (Mađari, Slovaci, Hrvati, Romi, itd.), s tim što su Mađari najveća manjinska grupa u regionu (oko 15%).

- Ombudsman Autonomne pokrajine Vojvodine

79. Ombudsman je imenovan u Autonomnoj pokrajini Vojvodini 2004. godine. ECRI pozdravlja činjenicu da on ima zamenika koji je nadležan za pitanja koja se odnose na nacionalne i etničke manjine. Zamenik je ovlašćen da prima pritužbe, da prati postojeće zakone o njihovim pravima i daje preporuke vlastima u vezi s primenom pomenutih zakona. Kancelarija ombudsmana je obavestila ECRI da smatra da se, široko posmatrano, prava nacionalnih i etničkih manjina da koriste svoj maternji jezik u medijima i javnoj upravi poštuju. Međutim, u svom izveštaju za 2006. kancelarija je primetila da u pokrajini nema dovoljno nastavnika osnovnih i srednjih škola koji bi učenicima predavali predmete kao što su matematika, fizika i informatika na njihovom maternjem jeziku. Kancelarija ombudsmana je objasnila ECRI da dobija malo pritužbi o rasnoj diskriminaciji i da se one obično tiču pristupa zaposlenju ili problema u vezi s radom. Kancelarija je izvršila istraživanje o zastupljenosti lica iz nacionalnih i etničkih manjina u pokrajinskoj upravi i ustanovila da ona nije uvek srazmerna veličini dotične populacije, naročito u policiji. Zato je Kancelarija ombudsmana preporučila da se preduzmu pozitivne mere da bi se popravilo to stanje. Međutim, vladine organizacije su saopštile ECRI da to nije bilo moguće pošto lica kojima je to bilo namenjeno nisu želela da otkriju svoje nacionalno, odnosno etničko poreklo. Razlog za to oklevanje delimično bi mogla da bude činjenica, kako je napred navedeno³³, što Srbija još uvek nema potreban zakonski okvir za inicijative ove vrste.
80. ECRI preporučuje srpskim vlastima da preduzmu mere da obezbede uravnoteženiju zastupljenost nacionalnih i etničkih manjina u javnoj upravi Autonomne pokrajine Vojvodine. ECRI im takođe preporučuje da obezbede obuku tako da bude dovoljno nastavnika koji će moći da predaju sve predmete na jezicima nacionalnih i etničkih manjina u regionu.
81. S obzirom na ovlašćenja ombudsmana Vojvodine, ECRI primećuje da podnošenje pritužbi Kancelariji ombudsmana podleže određenim ograničenjima koja bi javnosti mogla da otežaju pristup ovoj instituciji. Posebno, ombudsman ne prihvata pritužbe za koje nisu iscrpljeni svi pravni lekovi. Po svemu sudeći, Kancelarija ombudsmana nema dovoljno sredstava da valjano obavlja svoj zadatak i njen budžet zavisi od odluka vlade, čime se podriva njena nezavisnost.

³³ V. „Praćenje situacije“ iznad.

82. ECRI preporučuje srpskim vlastima da obezbede da svako ko želi može da podnese pritužbu Kancelariji ombudsmana bez nedopuštenih ograničenja. ECRI preporučuje da one osiguraju da se shodno tome dopune zakoni o ombudsmanu Vojvodine. Pored toga, ECRI im snažno preporučuje da obezbede da ova kancelarija ima budžet koji je srazmeran njenim zadacima i dovoljan da joj omogući da funkcioniše nezavisno.

- ***Položaj Roma u pokrajini***

83. Prema popisu stanovništva iz 2002, u autonomnoj pokrajini Vojvodini živi približno 29.000 Roma. Međutim, nevladine organizacije procenjuju njihov broj na oko 80.000 s obzirom, da se, između ostalog, neki Romi ne izjašnjavaju kao takvi. Romska zajednica u Vojvodini suočena je sa istim problemima siromaštva, neposedovanja isprava, diskriminacije, neravnopravnosti u pristupu obrazovanju i zaposlenju kao i u ostatku zemlje.³⁴ ECRI sa zanimanjem konstatuje da je lokalna vlada počela da preduzima određeni broj mera kako bi poboljšala situaciju u regionu. Konstatovavši da je učešće Roma u javnoj upravi bilo izuzetno nisko u poređenju s veličinom zajednice, lokalne vlasti su, na primer, odlučile da uvedu kvote za romske pripravnike u Izvršnom veću regiona. Takođe, posle priliva raseljenih lica s Kosova, od kojih su većina Romi, 2005. je osnovana Kancelarija za inkluziju Roma sa ciljem da se bavi problemima s kojima se oni suočavaju. Kancelarija, koja ima tri službenika romskog porekla, sprovela je tri studije o položaju Roma u pokrajini, u vezi sa stanovanjem i položajem nastavnika iz romske zajednice. Ona je takođe bila angažovana na donošenju Strategije za poboljšanje položaja Roma i tesno saraduje sa ombudsmanom za ovaj region. ECRI nema nikakvih informacija o merama preduzetim da se romska zajednica obavesti o postojanju ovog tela, i konstatuje da, iako Kancelarija za inkluziju Roma ima svoj budžet, kancelarija smatra taj budžet nedovoljnim. Pored toga, ljudski resursi dostupni kancelariji nisu srazmerni problemima koje bi ona trebalo da rešava.
84. ECRI podstiče srpske vlasti da nastave da primenjuju mere kako bi rešile probleme s kojima se suočava romska zajednica u Vojvodini i preporučuje da pripadnici ovih zajednica budu angažovani koliko kog je to moguće. Ona takođe preporučuje vlastima da se postaraju da Kancelarija za inkluziju Roma bude snabdevena dovoljnim ljudskim i finansijskim resursima kako bi se uhvatila u koštac s problemima u svom domenu. ECRI preporučuje srpskim vlastima da sprovedu informativne akcije usmerene na romsku zajednicu u regionu kako bi ih informisale o njihovim pravima i različitim telima kojima mogu da se obrate kako bi zatražila zaštitu i ostvarivanje tih prava.

³⁴ V. „Položaj Roma“ iznad.

- **Međuetničke tenzije u pokrajini**

85. Mada izveštaji ukazuju da se situacija u Autonomnoj pokrajini Vojvodini smirila poslednjih godina, ECRI sa zabrinutošću konstatuje da je došlo do određenih ozbiljnih međuetničkih incidenata u regionu između 2003. i 2005. Ti incidenti su imali oblik fizičkih i/ili verbalnih napada na pripadnike nacionalnih ili etničkih manjina i verskih manjina³⁵, kao i akata vandalizma protiv njihove imovine. Onda, kao i sad, rasističke napade protiv nacionalnih ili etničkih manjina od strane srpske većine obično su vršili mladi ljudi koji su u region izbegli posle sukoba do kojih je došlo u bivšoj Jugoslaviji tokom 1990-ih godina. Takođe su primećeni slučajevi odmazde protiv srpske većine i sukoba između grupa srpskih mladića i mladića iz manjinskih grupa. Neki od tih sukoba imali su jasan rasistički ton, dok u drugim slučajevima rasizam nije izgleda bio okidač, mada su ti sukobi kasnije poprimili rasistički karakter. Kancelarija ombudsmana je s tim u vezi izjavila da je sproveda istraživanje, koje pokazuje viši nivo netolerancije među mladima nego među starijima.
86. Ministarstvo unutrašnjih poslova i nekoliko domaćih i međunarodnih organizacija dalo je procene broja incidenata koji su se dogodili u regionu tokom ovog perioda. U svom godišnjem izveštaju za 2005, Ombudsman Vojvodine utvrdio je 76 međuetničkih incidenata u periodu od januara do septembra 2004, dok druge organizacije navode broj od čak stotinu za period of 2003. do 2004. Jedan od razloga zašto nije bilo moguće jasno ustanoviti broj međuetničkih incidenata jeste neadekvatna reakcija vlasti, pogotovo policije i pravosuđa. Nekoliko organizacija koje se bave ljudskim pravima tako su se više puta žalile da policija nije pomogla žrtvama i da nije prepoznala rasističku prirodu incidenata. Među policajcima je zapravo postojala tendencija da se takvi delikti tretiraju kao običan vandalizam ili obračunavanje između grupa mladih ljudi mešovitog porekla. S druge strane, Ministarstvo unutrašnjih poslova izvestilo je da je u periodu od januara 2003. do juna 2004. pokrenuto 50 policijskih istraga tokom kojih je zabeleženo 49 međuetničkih incidenata. Najveći broj tih slučajeva odnosio se na sknavljenje grobalja, oštećivanje imovine, tuče, itd. U većini slučajeva, međutim, počinocima je naloženo samo da plate relativno malu novčanu kaznu pošto su proglašeni krivim samo za kršenje javnog reda i mira.
87. Nedoslednost u postupanju policije i sudova, po svemu sudeći, delimično je posledica relativne mladosti većine počinilaca i činjenice da ovi organi vlasti ili nisu prepoznali ili su potcenili rasističku dimenziju delikata. U okviru policije primećeni su izvestan stepen nacionalizma i neosetljivost za incidente ove vrste. Ovaj problem dodatno objašnjava činjenica da su, kao što je gore navedeno, nacionalne ili etničke manjine slabo zastupljene u javnoj upravi. Na primer, iako Mađari čine oko 15% stanovništva Vojvodine, na Mađare otpada svega 5% policajaca i tužilaca.³⁶ Nevladine i međunarodne organizacije uočile su da su vlasti počele ozbiljno da shvataju ove incidente i da daju prioritet svojoj istrazi i gonjenju odgovornih lica samo kada bi nasilje privuklo pažnju međunarodne zajednice. Tako je 29. septembra 2006. Evropski parlament usvojio rezoluciju o situaciji u Vojvodini, u kojoj je naveo da su srpske vlasti zatvorile oči pred nasiljem i da nisu obezbedile poštovanje osnovnih prava na centralnom i lokalnom nivou.
88. ECRI je dobila informacije prema kojima se nasilje smanjilo poslednjih godina, pri čemu je broj incidenata u 2005, kako se izveštava, bio pet puta manji nego u 2004. Po svemu sudeći, taj pad se vremenski poklapa sa energičnijim merama

³⁵ Radi dodatnih informacija o položaju verskih manjina, v „Osetljive grupe“ iznad.

³⁶ Etničko nasilje u Vojvodini: Privremeni kvar ili vesnik budućih sukoba?, Florian Bieber i Jenni Winterhagen, ECMI radni dokument br. 27, Evropski centar za pitanja manjina (ECMI), april 2006, str. 23.

koje su preduzimali policija i sudovi. Međutim, propust vlasti da se energično bave nasiljem od samog početka doprineo je da se ohrabre osobe koje su učestvovala u njemu i da se stvori klima u kojoj se, po svemu sudeći, nasilje toleriše. S tim u vezi, kancelarija Ombudsmana Vojvodine obavestila je ECRI da nasilje ove vrste pokazuje tendenciju da se ponavlja kad god se pojave problemi na političkoj pozornici zemlje. ECR je takođe utvrdila slučajeve međuetničkog nasilja u sportu. Na primer, posle međuetničkih sukoba tokom fudbalske utakmice između Slovaka i Srba, kancelarija je savetovala Veće slovačke zajednice da stvar uputi Ministarstvu unutrašnjih odnosa. Kancelarija ombudsmana takođe je sprovela akciju podizanja svesti o ovom pitanju. ECRI u tom pogledu konstatuje da, iako su akcije podizanja svesti, koje su bile osmišljene kako bi se podstaklo bolje razumevanje i borilo protiv netolerancije, sprovođile lokalne i nacionalne nevladine organizacije, vlasti, po svemu sudeći, nisu sa tim ciljem sprovele akcioni plan. Takođe, gorepomenuti sukobi između neonacističkih grupa i antirasističkih demonstranata, do kojih je došlo 7. oktobra 2007. u Novom Sadu³⁷ (prestonici pokrajine) pokazuju da i dalje postoji određena atmosfera međuetničkih tenzija u regionu.

89. ECRI poziva srpske vlasti da pomno prate rasističke prestupe počinjene u Vojvodini kako bi obezbedile da se krivični zakonik pravilno primenjuje na sve koji izvrše dela ove vrste. ECR snažno preporučuje srpskim vlastima da se postaraju da lokalne vlasti, naročito policija i pravosuđe, budu obučeni u onim odredbama zakonika koje se bave rasističkim deliktima, kao i međunarodnim standardima pitanja vezanih za rasizam i rasnu diskriminaciju. ECRI preporučuje da srpske vlasti podstaknu zapošljavanje većeg broja ljudi iz nacionalnih ili etničkih manjina u redovima policije i pravosuđa.
90. ECRI snažno preporučuje srpskim vlastima da sprovedu akcije podizanja svesti kako bi podstakle bolje razumevanje između različitih etničkih ili nacionalnih grupa i verskih grupa koje žive u Autonomnoj pokrajini Vojvodini. Ona preporučuje da organizacije koje zastupaju ove grupe, kancelarija Ombudsmana, mediji, kao i sve druge zainteresovane strane budu angažovane u ovim akcijama. Ona naročito preporučuje da se vlasti postaraju da ove akcije budu usmerene na mlade i da angažuju mlade. U tom smislu, ECRI preporučuje da se vlasti usredsrede na mesta i aktivnosti koji spajaju mlade ljude iz većinske populacije i nacionalnih ili etničkih manjina. Ona dalje preporučuje da vlasti obezbede da školsko obrazovanje u regionu igra ključnu ulogu u borbi protiv rasizma i diskriminacije, onako kako to ECRI ističe u Poglavlju II, stav 2, svoje Preporuke o opštoj politici br. 10.

³⁷ V. „Klima mišljenja“ iznad.

BIBLIOGRAFIJA

U ovoj bibliografiji navod se glavni objavljeni izvori korišćeni tokom istraživanja situacije u Srbiji i ne treba je smatrati potpunim spiskom svih izvora informacija koji su bili dostupni ECRI tokom pripreme ovog izveštaja.

1. CRI (96) 43: ECRI General Policy Recommendation n° 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, October 1996
2. CRI (97) 36: ECRI General Policy Recommendation n° 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 1997
3. CRI (98) 29: ECRI General Policy Recommendation n° 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
4. CRI (98) 30: ECRI General Policy Recommendation n° 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
5. CRI (2000) 21: ECRI General Policy Recommendation n° 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, April 2000
6. CRI (2001) 1: ECRI General Policy Recommendation N° 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, December 2000
7. CRI (2003) 8: ECRI General Policy Recommendation N°7: National legislation to combat racism and racial discrimination
8. CRI (2004) 26: *ECRI General Policy Recommendation n° 8: Combating racism while fighting terrorism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 2004
9. CRI (2004) 37: *ECRI General Policy Recommendation n° 9: The fight against antisemitism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 2004
10. CRI (2007) 6: ECRI General Policy Recommendation n°10 on combating racism and racial discrimination in and through school education, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2006
11. CRI (2007) 39: *ECRI General Policy Recommendation n°11 on combating racism and racial discrimination in policing*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 2007
12. CRI (98) 80 rev: Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe, ECRI, Strasbourg, 2000
13. CDL-AD(2007)004 : European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Opinion No. 405/2006 on the Constitution of Serbia*, Council of Europe, 19 March 2007
14. CDL(2006)029: European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Opinion No 379/2006, Draft law on churches and religious communities of the Republic of Serbia*, 27 April 2006
15. CDL-AD(2006)024: Commission européenne pour la démocratie par le droit (Commission de Venise), *Avis n° 379/2006, Observations sur le projet de loi concernant les églises et les organisations religieuses en République de Serbie*, Conseil de l'Europe, 14 juin 2006

16. CDL-AD(2004)041 : Avis conjoint sur le projet de loi relatif au médiateur de Serbie par la Commission de Venise, le Commissaire aux droits de l'homme et la Direction générale des Droits de l'Homme du Conseil de l'Europe, Conseil de l'Europe, 22 décembre 2004
17. ACFC/OP/I(2005)004: Comité consultatif de la Convention-cadre pour la protection des minorités nationales, *Avis sur la mise en oeuvre de la Convention-cadre pour la protection des minorités nationales au Kosovo*, 2 mars 2006
18. Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, Résolution 1375 (2004), *Situation au Kosovo*, 29 avril 2004
19. Constitution of the Republic of Serbia, adopted 29 October 2007
20. Report of the Provincial Ombudsman for 2005, Novi Sad 2006
21. The Provincial Ombudsman of the AP of Vojvodina, *Ombudsperson in Multi-ethnic societies, Conference Papers & Presentations*, Novi Sad, 19-22 October 2005
22. The Provincial Ombudsman of the AP of Vojvodina, *2006 Report of the Provincial Ombudsman*
23. The Provincial Ombudsman of the AP of Vojvodina, Report of the Provincial Ombudsman on the activities, human rights practices and legal security in the Autonomous Province of Vojvodina for 2004
24. UN-Habitat Serbia, Guidelines for the improvement and legalization of informal Roma settlements
25. United Nations Press Release, Special Representative of the UN Secretary General on the situation of human rights defenders concludes visit to Serbia, 19 September 2007
26. OSCE, OSCE, Council of Europe concerned over Serbian Law on Churches and Religious Communities, Belgrade, 25 April 2006
27. OSCE/ODIHR Advisory Council on Freedom of Religion or Belief, Comments on the Law of Serbia on freedom of worship, churches, religious communities and religious associations, Warsaw, May 2006
28. OSCE-ODIHR, Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses, Annual Report for 2006, OSCE/ODIHR 2007
29. OSCE Mission to Serbia, Transformation of the Police High School in Sremska Kamenica into a basic police training centre
30. OSCE, Report of the Head of the OSCE Mission to Serbia, Ambassador Hans Ola Urstad, to the OSCE Permanent Council, Vienna, 29 January 2007
31. OSCE, No registration, no rights: helping to break the vicious circle affecting Roma, 11 July 2006
32. OSCE, OSCE Mission organises trip for Serbian officials to Roma settlements, Belgrade, 21 November 2006
33. OSCE, Serbian Ministry to train Roma teacher's assistants, Belgrade, 23 October 2006
34. OSCE, OSCE Mission supports local Roma initiatives in Serbia, 27 April 2007
35. OSCE, Heads of OSCE Serbia Mission says perpetrators of Roma attacks should be prosecuted, 24 August 2007
36. OSCE, Stronger institutional response needed to address problem of internally displaced in Serbia, say Belgrade conference participants, Belgrade, 29 March 2007
37. Legislationonline, Special Representative of UN Secretary General on the situation of human rights defenders and comments on the Serbian draft law on citizens' associations, OSCE/ODIHR, 28 September 2007
38. HDIM.NGO/161/06, Working session 5 Refugees and displaced persons, Elezovski Asmet, Roma refugees and IDPs from Kosovo, Warsaw, 5 October 2006

39. Republic of Serbia Statistical Office, Communication No. 295, Issue LII, Final Results of the Census 2002 – Population by national or ethnic groups, gender and age groups in the Republic of Serbia, by municipalities, 24 December 2002
40. Adventist News Network, Serbia: Neo-Nazi Vandals Post Message on Adventist Church, Belgrade, 12 July 2007
41. Adventist News Network, Serbia: Adventist Pastor Severely Beaten, Churches Vandalized, 22 April 2003
42. Antić, Petar, *Roma and Right to Legal Subjectivity in Serbia*, Minority Rights Centre, Belgrade, April 2006
43. B92 News, Commissioners displeased with church law, 27 April 2006
44. B92, Prohibiting rally won't solve neo-Nazi problem, 29 September 2007
45. Balkan Investigative Reporting Network, *Serbian Jews protest neo-Nazi rally*, 18 September 2007
46. BBC News, Serbian police arrest neo-Nazis, 8 October 2007
47. Belgrade Centre for Human Rights, Human Rights in Serbia 2006 – Legal provisions and practice compared to international human rights standards, Belgrade Centre for Human Rights, Belgrade 2007
48. Djenovic, Drasko, *Serbia: Are some more equal than others*, Forum 18 News Service, 14 August 2007
49. Djenovic, Drasko, *Serbia: Restitution Law passed*, Forum 18 News Service, 20 June 2006
50. Djenovic, Drasko, Serbia: Arbitrary legal status denials continue, Forum 18, 14 August 2007
51. Djenovic, Drasko, *Serbia: Pray for Restitution*, Transitions Online, 13 March 2007
52. Djenovic, Drasko, *Serbia: No Changes to Controversial Religion Law*, Forum 18 News Service, 25 May 2006
53. Djenovic, Drasko, Serbia: Violence continues against religious communities, Forum 18 News Service, 9 October 2007
54. European Centre for Minority Issues (ECMI), *Ethnic Violence in Vojvodina: Glitch or Harbinger of Conflicts to Come?* Florian Bieber, Jenni Winterhagen, ECMI Working Paper # 27, April 2006
55. Forum 18, Serbia: Violence continues against religious communities, 9 October 2007
56. FrontLine Protection of Human Rights Defenders, Belgrade: Statement on Serbia visit by Special Representative of Secretary General, Ms Hina Jilani, 2 October 2007
57. Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, Annual Report : Serbia 2006 – Human Rights : Hostage to the State's Regression, Belgrade 2007
58. Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, *Serbia 2005 – Human Security in an Unfinished State*, Belgrade 2006
59. Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, *Anti-Semitism in Serbia*, Belgrade, November 2006
60. Humanitarian Law Centre, Decision: The Republic of Serbia found responsible for the wounding of Roma man Masimo Marinkovic, 20 November 2006
61. Humanitarian Law Centre, *Convicted for protecting a Roma boy*, 27 October 2006
62. Humanitarian Law Centre, Verdict for Slander Handed Down in "Abrupt Proceedings", 11 May 2006
63. Humanitarian Law Centre, Criminal Complaint for the Murder of Albanian in Mataruška Banja in 1996, 14 April 2006
64. Humanitarian Law Centre, State failed to provide an effective remedy in a case of refusal to allow Roma into discotheque, 17 March 2006
65. Humanitarian Law Centre, Šabac Court Verdict Sanctioned Discrimination of Roma, 10 February 2006

66. Human Rights Watch, World Report – Serbia – Events of 2006
67. Human Rights Watch, Dangerous Indifference: Violence against Minorities in Serbia, October 2005 Volume 17, No. 7(D)
68. Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report No 544 – Anti-Semitism Raises its Head in Serbia, 4 March 2005
69. International Herald Tribune, *Police arrest neo-Nazis in Serbia*, 8 October 2007
70. Judges' Association of Serbia (JAS), *Extraordinary Assembly of JAS- Conclusions*, 23 December 2006
71. Jurist Legal News and Research, Serbia police arrest 56 neo-Nazis at Kosovo protest, 9 October 2007
72. Jevtić Ž. and Maleš M., *Any neo-Nazi meeting shall be banned*, BLIC, 4 October 2007
73. Jevtić Ž. and Bednar B, *Law against neo-Nazism required*, BLIC, 10 October 2007
74. Kendal, Elizabeth, *Serbian police raid Wahhabi jihadists*, Human Rights Without Frontiers, 10 May 2007
75. Le Courrier des Balkans, Visas, réadmission, lutte contre l'émigration clandestine: les pays des Balkans signent avec l'UE, 19 septembre 2006
76. Le Courrier des Balkans, Accords de réadmission : 100 000 migrants rapatriés de force en Serbie, 9 septembre 2007
77. Le Courrier des Balkans, Holocauste en Serbie : témoignage de la dernière survivante du camp de Sajmiste, 13 septembre 2007
78. Minority Rights Centre, Decade of Roma, Information Booklet of Minority Rights Centre, Yearly Report League for Decade 2006, January 2007
79. Mitev-Shantek, Georgi, *Serbia drags its feet on restitution*, Southeast European Times, 6 September 2006
80. Mitro, Veronika, *The Invisible Ones: Human Rights of Romani Women in Vojvodina*, British Embassy Belgrade and Women's Studies and Research, Novi Sad, 2004
81. Mojsilovic, Julijana, *Extremism Rears its Head in Serbia*, BIRN, 8 October 2007
82. Petronijević, Vladimir, (Group 484), Right to Asylum in the Republic of Serbia and comparative solutions in the region of Southeast Europe – Analytical report, Serbian Refugee Council, Belgrade, September 2006
83. Radio Free Europe/Radio Liberty, Serbia: Woman Loses Custody Battle Due to Alleged Jehovah's Witnesses Ties, 27 August 2007
84. Rakić, Danilo, (Group 484), Internally Displaced Persons in Serbia – Access to Rights during Displacement – Analytical report, Serbian Refugee Council, Belgrade, May 2006
85. Reynalds, Jeremy, Violence Continues in Serbia against Religious Communities, ASSIST News Service, 9 October 2007
86. The American Society of International Law and International Judicial Academy, *Judicial Reform in the Republic of Serbia, International Judicial Monitor, Volume 1, Issue 5*, December 2006
87. The American Bar Association, Central European and Eurasian Law Initiative, Legal Information for Serbia, 18 October 2007
88. The Coalition for Free Access to Information and the Fund for an Open Society, Belgrade, *The Right to Free Access to Information of Public Importance*, September 2006
89. US Department of State, Property Restitution in Central and Eastern Europe, Bureau of European and Eurasian Affairs, Washington DC, 3 October 2007
90. Weinberg Bill, *Neo-Nazis mobilize in Serbia*, World War 4 Report, 27 September 2007
91. Youth Initiative for Human Rights, Report No. 13 Human Rights Programme, The Rule of Law – Towards a Democratic Development: Implementation of Transitional Laws in Serbia II, June-September 2005, 10 October 2005

92. Youth Initiative for Human Rights: Report number 10 Human Rights Protection Programme, Rule of Law – a Way to Democratic Development Implementation of Transitional Laws in Serbia, 10 June 2005

